

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта
на тему

**КОРЕКЦІЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДОШКІЛЬНЯТ ЗАСОБАМИ
АРТТЕРАПІЇ**

Виконала:
студентка VI курсу, 63 групи
Спеціальності 012
«Дошкільна освіта»
Чепурна Анна Ігорівна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент
Михайленко Олена Вікторівна

Роботу подано до розгляду «___» _____ 20__ року.

Студентка _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри дошкільної та початкової освіти протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____ Ірина ТУРЧИНА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ.....	9
1.1. Визначення понять «арттерапія», «артпедагогіка» в контексті застосування їх у корекційній роботі.....	9
1.2. Завдання, зміст, засоби, форми корекції мовлення дітей дошкільного віку засобами арттерапії.....	11
1.3. Соціально-педагогічні умови занять з арттерапії.....	13
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	18
2.1. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку....	18
2.2. Стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	24
2.3. Методичні рекомендації з використання казкотерапії як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей.....	31
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ПО АРТТЕРАПІЇ «АРТГАРМОНІЯ В КАЗКАХ» З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	37
3.1. Діагностика емоційної сфери дошкільників в умовах закладах дошкільної освіти.....	37
3.2. Структура експериментальної програми по арттерапії «Артгармонія в казках» як засобу корекції мовлення у дітей дошкільного віку.....	41
3.3. Аналіз ефективності впровадженої експериментальної програми «Артгармонія».....	50
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	56
--	-----------

ДОДАТКИ

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми. Розвиток гармонійної та різнобічної індивідуальності щільно пов'язаний зі збільшенням її дійсних можливостей, для використання у різних аспектах життєдіяльності та власних сил та задатків. Під час вирішення даного завдання провідне місце займає естетичне виховання, мистецтво, та інші мистецькі сфери, які впливають на навчальний процес.

Щоб дитина з радістю вчилася і зростала повноцінним представником соціуму, потрібно сформувати необхідні для цього умови. З цією метою необхідно створити відповідні умови. Саме тому мистецтво має величезний корекційно-розвивальний потенціал у навчанні та вихованні дітей.

У теперішньому світі популярність отримує методика арттерапії. У педагогічній інтерпретації вона трактується як турботливе ставлення до емоційного добробуту та психологічне здоров'я через мистецьку діяльність як індивідуальності, так і всього учнівського колективу загалом.

Серед різновидів арттерапії потрібно виокремити саме казкотерапію. Людство здавна звертало увагу на освітньо-виховний потенціал казки як педагогічного засобу. Казка сприяє формуванню та підтримці творчих цінностей у дітей раннього, дошкільного та молодшого віку, допомагає виховувати, навчати розв'язувати проблеми, зміцнювати впевненість у собі й розвивати мовлення.

Казка широко застосовується в різних напрямках роботи з дошкільнятами, зокрема у розвитку їхнього зв'язного мовлення. Зв'язне мовлення, як форма мовленнєво-мисленнєвої активності, відіграє важливу роль у вихованні та навчанні дітей, виступаючи засобом засвоєння знань та контролю їхнього рівня.

Розвиток навичок і вмінь зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку є одним із ключових завдань педагогічної діяльності, оскільки рівень їх сформованості

впливає на подальший особистісний розвиток дитини та її здатність засвоювати навчальний матеріал. Утім, при спонтанному формуванні ці навички не досягають необхідного рівня для успішного навчання в школі, тому вони потребують цілеспрямованого педагогічного впливу.

Казка відіграє важливу роль не лише у підвищенні пізнавального інтересу й мотивації до навчання, але й у стимулюванні аналізу, міркувань, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків. Казкові твори знайомі кожній дитині з раннього дитинства, маючи значний вплив на формування особистості дошкільника. Їхній навчальний зміст сприяє вихованню в дітей позитивних моральних якостей

Терапевтичний вплив казкотерапії повною мірою відповідає нагальним потребам сучасної дитини дошкільного в м'якому, екологічному спрямуванні до особистісних проблем та самореалізації. Значні вітчизняні та закордонні наукові розвідки зауважують, що для казкотерапії немає жодних протипоказань.

Проблема соціалізації особистості розглядалася з точки зору філософської, соціологічної, психологічної, культурологічної та педагогічної наук. Серед зарубіжних науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження проблеми соціалізації, варто відмітити Д. Бернала, Е. Баллачей, А.Грін, Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Р. Крачфілда, Д. Креч, Х. Маджумдар, Дж. Міда, В. Огберн, Т. Парсонса, П. Уорслі, З. Фрейда та ін. Історико-педагогічні аспекти соціалізації розглядали С. Русова, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська тощо. Дослідження таких учених, як Л. Божович, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Кононко, О. Леонтьєва, В. Мухіної розкривають соціально-психологічні (з урахуванням вікових особливостей) питання соціалізації особистості.

Проблеми дитинства та особливості дитячої субкультури присвячені праці таких українських дослідників, як Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Зверєва, О. Караман, Т. Кочубей, Т. Поніманська.

Варті уваги дослідження Ю. Богінської, О. Вишневської, С. Курінної, І. Печенко, С. Савченко, які розглядають проблеми соціалізації дітей та молоді.

Однак недостатнє вивчення процесу корекції зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку за допомогою методів арттерапії зумовило об'єктивну потребу детального аналізу цієї проблеми, що визначило вибір теми дослідження:

«Корекція зв'язного мовлення дошкільнят засобами арттерапії».

Об'єкт дослідження – розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – корекція зв'язного мовлення засобами казкотерапії у дітей старшого дошкільного віку.

Мета – проаналізувати особливості корекції зв'язного мовлення засобами арттерапії у дітей дошкільного віку.

Враховуючи встановлену мету, було виокремлено наступні **завдання**:

- надати визначення термінам «арттерапія», «артпедагогіка» в контексті використання їх у корекційній діяльності;
- визначити основні завдання, зміст та засоби корекції мовлення дітей дошкільного віку засобами арттерапії;
- розглянути соціально-педагогічні умови занять з арттерапії для дітей старшої дошкільної групи;
- вивчити особливості казкотерапії як засобу корекції мовлення дітей дошкільного віку;
- дослідити стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку;
- проаналізувати структуру та ефективність експериментальної програми по арттерапії «Артгармонія в казках» як засобу корекції мовлення у дітей дошкільного віку.

Згідно з завданнями кваліфікаційної роботи нами були обрані наступні

Методи дослідження:

1. Методи теоретичного аналізу наукових джерел: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація;
2. Емпіричні методи:
 - метод «Складання казки за серією сюжетних малюнків «Їжачок»;
 - переказ казки «Пригоди маленьких друзів»;
 - програма арт-терапії «Арт-гармонія в казках».

Наукова новизна. На основі здобутих результатів експериментального дослідження було розроблено програму арттерапії «Артгармонія в казках» як засобу корекції мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Здобуті результати кваліфікаційного дослідження можна використовувати у навчально-виховній діяльності, у корекційній роботі психолога та логопеда ЗДО.

База дослідження. Експеримент здійснювався на базі дошкільного підрозділу «Ромашка» у якому взяли участь 20 дітей старшої дошкільної групи (5 – 6 років).

Апробація результатів дослідження.

Результати дослідження представлені на науково-практичних конференціях та в публікаціях:

1. Участь у конференції

Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з Міжнародною участю "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку", 06 листопада 2024 рік

I Міжнародна науково-практична конференція “СУЧАСНА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ” 23-24 травня 2024 року

3. Публікації тез

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

Загальна кількість сторінок – 63 (з них основного тексту – 53). Загальна кількість джерел – 61, з них 4 іноземною мовою. Загальна кількість додатків – 6.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ

1.1. Визначення понять «арттерапія», «артпедагогіка» в контексті застосування їх у корекційній роботі

Мистецтво залишається фрагментом духовної культури соціуму, має характерний вид практичного та духовного осягнення навколишнього світу. Мистецтво намагається «охопити весь світ» для духовного формування особистості. Основним засобом, який впливає на розвиток особистості, її почуття, підтримку творчих здібностей, формування духовних основ та інтересів, варто вважати саме мистецтво у всьому його різносторонньому уявленні [5, с. 230].

Питання структурованого застосування мистецтва формується протягом життя – процес утвердження художньої культури людства, де було відображено поділ та інтеграційні процеси певних мистецьких видів. З характерною педантичністю вивчається питання, яку якість має мистецтво, які його педагогічні завдання, з якого віку починати виховання для якісного розвитку дитини дошкільного віку. Розвиток естетичного смаку та емоційної чуйності у дошкільному періоді формує основи для духовності дорослої особистості.

Арттерапія – це поєднання декількох наукових напрямків знання (психологія, медицина), а у корекційній діяльності – це поєднання методів, що базуються на використанні різних мистецьких видів у характерній символічній формі, які дозволяють на основі стимуляції художніх та творчих здібностей проводити корекцію мовлення [9, с. 34].

Сенс арттерапії полягає у корекційно-терапевтичному впливі засобів мистецтва на суб'єкт та виявляється у створенні ситуації, на основі художньої та творчої роботи, розвиток якісно нових переживань, виявлення креативності.

Аналізуючи концепцію корекції мистецькими засобами, дослідники виокремлюють наступні особливості арттерапії [19, с. 60]:

- метафоричність – мистецтво прирівнюється до метафори, та застосовується як навчальний, соціальний та цілющий механізм;
- ресурсність – формування творчих якостей дошкільника, які наявні весь час у глибині психологічних можливостей дитини;
- тріадність – присутність нестандартного для психотерапії поєднання: терапевт: педагог, психолог; клієнт: дитина та дорослий; твори мистецтва: продукт творчої діяльності.

Артпедагогіка – це сукупність двох наукових галузей знання, які дозволяють сформувати теоретичні та практичні, корекційні процеси під час мистецького розвитку дошкільника, та положень розвитку базових понять художньої культури через призму мистецької діяльності.

Артпедагогіка дозволяє вивчати в межах окремого напрямку художнє виховання та частини корекційного-розвивального процесу мистецькими засобами.

Основними напрямками арттерапії є [22, с. 68]:

- музикотерапія – лікувальний характер завдяки сприйманню музичних творів;
- імаготерапія – лікувальний вплив через театральні засоби;
- бібліотерапія – лікувальний вплив на основі читання (казкотерапія);
- кінезотерапія – лікувальний вплив за допомогою рухів.

Методи арттерапії сприяють широкому використанню не лише групової, але й індивідуальної взаємодії з дошкільником; встановлювати та вирішувати корекційні завдання для нових мотивів, психологічних установок, їх прищеплення у практичній діяльності.

Доцільно використовувати методи арттерапії у роботі з дітьми дошкільного періоду у віці 6 – 7 років, у деяких випадках з 5 років. У цьому віці у дошкільника вже починають формуватися мовленнєві та рухові навички, базова здатність до художньої діяльності, формується самосвідомість, як основа для використання методів арттерапії.

Корекційні можливості засобів мистецтва мають зв'язок з представленням дошкільнику необмежених можливостей для самореалізації та прояву особистих якостей у творчому процесі. Інтерес до творчих результатів зі сторони навколишнього суспільства дозволяє підвищити дитячу самооцінку загалом [29, с. 89].

Розвиток сталого інтересу до різновидів мистецтва, дозволяє встановити чітку необхідність в них через гарне до високодуховного, до вдосконалення. Мистецькі твори мають вплив на дошкільника, оскільки окрім духовності, розбудовують його характер: покращується емоційна частина, гарний смак, почуття такту та міри, формуються творчі можливості.

1.2. Завдання, зміст, засоби, форми корекції мовлення дітей дошкільного віку засобами арттерапії

Триєдиність мети цілеспрямованої роботи над розвитком мовлення дітей дошкільного віку, полягає у формуванні мовних компетентностей як провідної, базової властивості індивідуальності. Вона направлена на постійне та систематичне використання взаємозалежних педагогічних дій: розвиток мовлення, мовної науки та виховання [31, с. 56].

Формування мовленнєвих процесів, характерний для всіх етапів: фонетичного, лексичного, граматичного. Враховуючи те, що дошкільник засвоює головні фрагменти мови: звуки, слова, словосполучення, речення, отримані результати розвитку мовлення підтримуються сильним взаємозв'язком завдань виховання звукової культури мовлення, розвитком діалогічного та монологічного мовленнєвого процесу.

Виховний процес дітей, у закладі дошкільної освіти, переповнений процесами спілкування з дітьми та вихователями. Процес спілкування відбувається як ситуативно, за необхідності, іноді без усвідомлення цього. У випадку коли вихователь бажає, щоб дошкільник спілкувався, він повинен створити умови для виникнення потреби в спілкуванні, провести стимуляцію контактування та зробити так, щоб вони мали мотивацію.

Для цього необхідно впроваджувати та включати дошкільників до такої діяльності, під час якої спілкування виступає додатковим прийомом для розвитку зв'язного мовлення. База, для розвитку мовлення дітей дошкільного періоду, знаходиться в ігровому процесі: ігри за ролями дозволяють самостійно висловлювати власну позицію дитини; ігри будівельного характеру дозволяють наповнити дитячу лексику словами [33, с. 106].

Мовлення та активна діяльність дозволяють швидкими темпами сформувати тимчасові нервові зв'язки. Головним засобом збільшення уявлень про навколишній світ та розвиток мовлення дошкільника залишається сприйняття різних видів мистецтва, наприклад, дитячих книг.

Разом з педагогічним авторитетом, навчальні засоби набувають характеру взірця літературно-вірного мовлення, яке вони застосовують у процесі ігор за сюжетом, іграх-драматизаціях. Осягнення малюнків, предметів прикладного мистецтва, технологічних засобів варто укріпляти за допомогою питань, пояснень, обміну думками.

Формування плану логопедичного заняття ж провідним процесом впровадження цілеспрямованого, систематизованого освітньо-виховного процесу. Провідне значення має підтримка принципу послідовності навчання для цілісного забезпечення дошкільників лексично-граматичним матеріалом [25, с. 58].

На початку кожного освітньо-виховного року педагог логопедичної групи створює план спостереження за розвитком зв'язного мовлення, відводить час на індивідуальні та групові заняття для виявлення рівня знань та

вмінь отриманих дошкільником у попередніх групах, наприклад, вміння слухати, правильність відповіді на питання.

До провідних видів планування роботи з розвитку зв'язного мовлення варто віднести календарний та перспективний плани. Календарний план формується на декілька тижнів або днів, а перспективний формується на місяць, квартал або півріччя.

Вихователь-логопед без перешкод має застосовувати матеріал навчально-виховної програми з розвитку мовлення. В освітньому процесі дошкільників та розвитку зв'язного мовлення можна застосовувати різні види діяльності (ігри-заняття): індивідуального характеру, для яких об'єднують дітей на одному рівні мовного розвитку (1 – 4 дітей); індивідуально-групові (4 – 8 дітей) та групові (до 20 дітей) [39, с. 57].

Заняття з розвитку зв'язного мовлення в собі містить три самостійні мовленнєві завдання, до яких може входити словникова робота, розвиток діалогового мовлення, граматики.

1.3. Соціально-педагогічні умови занять з арттерапії

Практична частина включає організацію системи занять із використанням різних методів арттерапії. Сприятлива атмосфера під час арттерапевтичних вправ, яка допомагає дітям розслабитися та почуватися вільно, можлива лише за умов, що арттерапевт виконує визначені завдання та дотримується основних принципів роботи [43, с. 279]:

1. Створіть для дитини безпечну атмосферу. Арттерапевт не може дати дитині відчуття безпеки, це відчуття виникає у дитини в процесі розвитку стосунків. Почуття безпеки також забезпечується послідовною поведінкою спеціаліста. Це не може значити, що дитині дошкільного віку можна загалом все, однак провідною частиною арт-терапії виступає те, що дитина розвиває почуття свободи. Даючи дитині висловлюватися, приймати

рішення, ми створюємо в ній це відчуття. Арттерапевтичні заняття проходять у двох напрямках.

Так, дитина дошкільного віку здобуває можливість створити виріб з певного матеріалу на казкову чи вигадану тему. В той самий час, тут можна прослідкувати досить незвичне komponування кольорів, специфічну форму, особливу демонстрацію підґрунтя. Все це має зв'язок з особливостями сприйняття дитиною світу, її почуттів, переживань, які демонструють не очевидну для людської свідомості символіку. Арттерапія, у даній ситуації, може дозволити вчителю здобути додатковий матеріал для діагностики, що вказує на проблеми у дитини дошкільного віку.

Наступний варіант – неструктурований клас. Дошкільники самостійно обирають тематику, інструментарій та матеріали. Наприкінці уроку відбувається обговорення теми, способу виконання тощо. Здійснення арттерапевтичних занять не може відбуватися без врахування наступних принципів взаємодії з дітьми [44, с. 104]:

1. чуйність – арттерапевт, який демонструє реальну зацікавленість дитиною, формує з нею турботливі та теплі взаємини;
2. атмосфера прийняття – спеціаліст приймає дошкільника беззастережно та не потребує від неї примусових трансформацій;
3. стимуляція самодослідження – арттерапевт розбудовує у дошкільника почуття дозволеності та безпеки у системі взаємин, щоб він міг вільно вивчати та демонструвати власне «Я»;
4. рефлексія – вчитель завжди чуйний до дитячих хвилювань та м'яко транслює її відчуття, щоб дошкільники могли прийти до саморозуміння;
5. стимулювання відповідальності – вчитель дійсно має віру в дитячу можливість відповідально діяти;
6. спеціаліст підтримує позицію про те, що внутрішня спрямованість дошкільника надає їй здатність виступати лідером у різних видах взаємовідносин;

7. вчитель цінує послідовність арттерапії, процесу одужання і не докладає зусиль, щоб прискорити його насильницькими методами;
8. педагог встановлює лише ті обмеження терапевтичного характеру, що підтримують дитину коли вона бере на себе певну відповідальність.

Під час першого етапу арттерапії варто здолати спротив, пов'язаний зі звичайним «комплексом неспроможності», збентеженням перед незвичною діяльністю.

Основним завданням арт-терапевта під час першого етапу виступає нівелювання почуття збентеженості у дошкільника, її нерішучості або страху перед незвичайною діяльністю. Часто опір необхідно нівелювати покроково. На першому етапі діяльності їх доцільніше пропонувати для арттерапії вихователям, надалі діяльність присвячується дітям.

Варто порадити наступний перелік рекомендацій методичного характеру щодо застосування арттерапії педагогами з дітьми [45, с. 252]:

- використовуйте метод арттерапії систематично та на постійній основі;
- в комплексі застосовуйте під час занять різні типи арттерапії (казкотерапію, лялькотерапію, музикотерапію, ізотерапію);
- взяти до уваги психологічні та індивідуальні дитячі особливості;
- здобуті результати діяльності дитини (малюнок, вигадана казка, вирізка за мотивами) має аналізувати насамперед сама дитина – автор, а не арттерапевт;
- з метою гуртування колективу використовувати елементи ігротерапії, намагаючись при цьому розвивати єдність думок і поглядів у групі;
- елементи музикотерапії необхідно використовувати на кожному уроці для створення сприятливої атмосфери, настроювання дітей на заняття, релаксації, а також для розвитку саморегуляції дітей.
- для вирішення конфліктів у колективі обговорюють реальні дії (позитивні та негативні), використовують лялькотерапію, казкотерапію, драматерапію (читання етюдів, розгляд ситуацій, що в них склалися, розподіл ролей та розігрування);

- для контролю за діяльністю дітей підбирайте різноманітні матеріали (малювання тіней, точки, використання натуральних фарбників) відповідно до індивідуально-психологічних особливостей дітей;
- для взаємодії з гіперактивними дошкільниками та зі схильними до агресивної поведінки використовують ігротерапію та ізотерапію. Крім того, не варто застосовувати такі матеріали як глина, фарби, пластилін, тому що вони заохочують неструктуровану діяльність дитини (розкидання, бризки, розмазування тощо), що може легко трансформуватися в агресію. Для таких дітей варто запропонувати папір незначного розміру, фломастери чи олівці, тобто наочні матеріали, які потребують від них організованої та структурної активності, суттєвої координації сенсомоторики та контролю за реалізацією власної активності;
- для дітей емоційно скутих, фрустрованих, зі значним рівнем тривожності варто застосовувати частини ізотерапії: досить корисні засоби, що потребують спектра вільних рухів, які включають у діяльність все тіло, а не тільки ділянку кисті чи пальців.

Даним дошкільникам варто іноді запропонувати фарби, великі за розміром пензлі та аркуші, як будуть прикріплені до поверхні, пластилін і глина, малювання крейдою, гра з проточною водою з-під крана [49, с. 65].

Так, при аналізі спеціальної та методичної літератури встановлено, що найбільший вплив на зниження емоційної напруги та тривожності можуть мати завдання «Малювання пальчиками», «Чарівні плями» і т.д..

Висновки до розділу 1

У першому розділі ми з'ясували, що використання засобів мистецтва дозволяє збільшити ефективність корекційної діяльності з вихованцями, може бути єдиним чинником, який дозволяє розробити зміст виховних занять у групах.

Корекційний потенціал у дитини, у першу чергу, пов'язаний з тим, що мистецтво продукує нові позитивні враження у дитини дошкільного віку (формується креативні потреби та методи їх задоволення).

Вивчення української мови на заняттях варто вважати поступовим, цілеспрямованим процесом розвитку зв'язного мовлення у дошкільників, оскільки відбувається досягнення базових мовних знань. Таке навчання відбувається з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу, якому важливий рівень розвитку мовленнєвих навичок, індивідуальні потреби дитини, відбувається стимулювання творчої уяви.

Отже, використання педагогом системи методів арттерапії при взаємодії з дітьми систематично і комплексно (використання казкотерапії, ігротерапії, лялькотерапії, ізотерапії, музикотерапії). Врахування індивідуально-психологічних особливостей сприятиме їх успішній соціалізації.

РОЗДІЛ 2

ЗАСТОСУВАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку

Казкотерапія є психолого-педагогічним методом, який використовує казкові та літературні твори для залучення дитини до активної діяльності, розширення її свідомості та покращення взаємодії з оточенням [50, с. 268].

На сьогодні казка застосовується не лише як виховний інструмент, але й як ефективний засіб логокорекції, що підвищує результативність роботи з подоланням мовленнєвих порушень

У своїх наукових дослідженнях Л. Павлова, зауважувала, що казка, як епічний жанр, повинна бути в пріоритеті під час вибору дидактичних засобів реалізації процесу виховання і навчання дітей дошкільного віку, та пояснювали це тим, що в дошкільний період інтенсивно розвиваються такі психічні процеси як уява і мислення, активно формується здатність діяти в образному плані, а головне, казка збільшує потенційні можливості дитини здійснювати елементарний аналіз почутого.

Загальний вплив казкотерапії на розбудову дитячої особистості та мовленнєвої сфери розвитку дітей дошкільного віку вказував дослідник Н. Крилова. Наприклад, автор у своїх наукових розвідках виокремлює провідні ідеї, що містять у собі казки народів світу, наприклад [53, с. 29]:

- турботливе відношення до навколишньої природи – оточуюча природа є живою;
- прояв поваги до кожної особистості та її активності: виховання, освіта;
- термін «добро» та «зло»;
- спосіб встановлення та досягнення мети;

- прояв самостійної позиції під час знаходження зв'язку з навколишнім оточенням.

Як зауважив Ю. Лебедєв, казки – «це не просто фантастичні оповідання, мета яких – розважити дитину, вони виконують багато виховних функцій. Ці функції у розвитку дітей є важливими й взаємопов'язаними». Він виокремлює шість провідних функцій казки: голографічна функція, соціалізаційна функція, розвивально-терапевтична, культурно-етнічна, лексико-образна, креативна.

Казка була використана В. Глуховим як засіб розвитку усного зв'язного мовлення. За власною методикою він сформував перелік вправ, серед яких було те, що стосувалося відтворення казки, яка вже відома дітям старшого дошкільного віку. Сам переказ казкового твору, як і методика в цілому, дають змогу зафіксувати і надалі покращити стан безперервного формування дитячого мовленнєвого процесу. Авторка В. Кизилова зауважувала, що образи, застосовані у казковому змісті мають вплив на розбудову внутрішньої мотивації до спілкування у свідомості дошкільника, розвивають усі психологічні процеси та комунікативно-пізнавальні здібності дитини [55, с. 57].

Деякі сучасні науковці (Н. Буйвалова, І. Дорофєєва, З. Сушельницька) запропонували нове поняття в межах казкотерапії – «логоказка». Логоказки визначаються як казки, які мають конкретне граматичне, фонетичне та лексичне навантаження. Їх головне завдання – поступовне та поглиблене формування мовленнєвих навичок і розумових процесів у дітей шляхом використання елементів казкотерапії [60, с. 93].

Логоперекази, які входять до цього методу, відкривають унікальні можливості для корекції усного зв'язного мовлення, а також таких важливих немовленнєвих аспектів, як дрібна моторика і артикуляційні навички. Усі ці процеси реалізуються у простій, доступній ігровій формі, зрозумілій для дошкільнят. Логоказки можуть бути використані як логопедати, так і вихователями, стаючи основою для повного заняття або його окремої частини.

Однією з основних переваг цього методу є те, що логокорекційна робота подається у ненав'язливій формі, без тиску з боку фахівця. Діти під час гри із задоволенням виконують запропоновані завдання та вправи. Логоказки відрізняються мінімальною інформаційною насиченістю, але водночас ефективно вирішують завдання з формуванням різних аспектів мовленнєвого розвитку

Залежно від характеру мовленнєвих порушень і етапу корекційної роботи, можна виділити такі види логоказок [38, с. 49]:

- артикуляційні – спрямовані на розвиток мовленнєвого дихання та артикуляційних навичок;
- пальчикові – допомагають у розвитку дрібної моторики;
- фонетичні – орієнтовані на формування звукоутворення, автоматизацію та диференціацію звуків;
- лексико-граматичні – сприяють збагаченню словникового запасу та закріпленню знань про граматичні категорії;
- казки для розвитку зв'язного мовлення – підтримують розвиток навичок побудови зв'язних висловлювань;
- казки для навчання грамоти – зосереджені на ознайомленні дітей з буквами і звуками.

Якщо розглядати кожен вид окремо, то можна виділити провідні положення та методи застосування кожного виду [23, с. 54]:

- основним завданням артикуляції логоказки є розбудова артикуляційної моторики. Артикуляційні завдання, які дошкільники повторюють щодня, можуть швидко втомити їх, що зумовлює мінімальний рівень дієвості та продуктивності таких завдань. З метою підтримки інтересу до участі в артикуляційній гімнастиці, завдання можна поєднати в невеликі за об'ємом оповідання;
- у межах артикуляційної казки потрібно використовувати спеціальні завдання для тренування фізіологічного та мовленнєвого дихання. Пальчикові логоказки мають на меті не лише процес удосконалення вже

набутих навичок дитячої дрібної моторики, але й формують образне міркування та процес мовлення взагалі. Щоб пальчикові логоказки мали реальний вплив на розвиток дитячої особистості варто весь час слідкувати за точністю та вірністю здійснення рухів, та привернути увагу на погодженість мовлення з управлінням рукою;

- провідним завданням фонетичних казок є діяльність над вимовою ізольованого характеру деяких звуків, автоматизація звуків в складах – на початку, в середині, та по закінченню слова, в словах, що мають певні збіги приголосних в реченні. Такі аспекти з логоказками трансформують складну взаємодію зі звуками на творчих процесах, контрольовану ігрову діяльність;
- допоможе використання лексико-граматичних логоказок для розбудови навичок вірного застосування іменників, прикметників, дієслів, прислівників, підтримуватимуть розбудову граматично вірного процесу мовлення та нагромадження запасу слів. Дошкільники навчаються обирати вірні прикметники для охарактеризування провідних героїв, мати розуміння у прийменниках, вигадувати антоніми та синоніми, вірно формувати нові слова на основі суфіксів».

Дошкільників потрібно постійно навчати розповіді, які можуть підтримувати безперервний процес розбудови мовленнєвих та читацьких навичок, навчають вигадувати особисту казку, за підтримки вихователя чи логопеда, тетралізувати казку на основі переглянутої, однак не змінювати провідних героїв та закінчення казки.

Контактуючи з казковими персонажами, дошкільники знайомляться з приголосними звуками й буквами, їх характерними властивостями та специфікою. Потреба у комунікуванні з ними та надати допомогу, дозволяє чітко та повною мірою засвоїти кожен звук [18, с. 51].

Разом з тим, бесіда може проводитися як окреме заняття, як окремі дидактичні ігри у процесі корекційно-педагогічної діяльності чи у вільний час під час занять, як розважальна форма. Їх ведуть психолог, дефектолог,

логопед, педагог або дана активність може мати форму спільної роботи експертів.

Проте, працюючи з сюжетом логотипу, необхідно дотримуватись певних принципів, особливо поступового, систематизовано та логічно опановувати інформацію, а також з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей. Від цього залежить ефективність мовленнєвої розповіді та межі дитячого інтересу під час реалізації вправ.

З урахуванням бажаного результату, для створення логоказок використовуються різні типи театралізації: пальчиковий, ляльковий, настільний, театр тіней. Під час підготовки матеріалів до казки можна долучити не лише дітей, але і їх батьків. Це розбудовує у дошкільників гарне відношення до корекційно-педагогічної активності та дозволяє утворити позитивне та емоційне оточення. Діти, у яких присутні певні мовленнєві порушення, можуть бути емоційно нестабільними, характеризуються різкою зміною настрою та швидкою виснажуваністю [13, с. 162].

Співпраця з родиною дошкільників сприяє формуванню почуття підтримки від навколишнього оточення та найближчих людей. А. Гуськова створила програму вдосконалення безперервного мовленнєвого процесу у дітей, наприклад, старшого дошкільного віку [11, с. 49].

Основним допоміжним засобом має виступати логопедична казка, яка, на нашу думку, в оптимальних для дошкільників умовах може впливати не лише на мовленнєвий апарат: лексико-граматичний рівень, безперервне мовлення, словник, а й на її психо-емоційний розвиток та емоційно-вольова сфера: здатність до співпереживання, опосередкування емоційного стану інших. Розповідь про логотип у цій методиці також дозволяє розбудовувати міміки, пантоміму та загалом моторику.

Щоб підсилити вищезазначені переваги розмови з логотипом, логопедична лялька може бути ефективним інструментом для мотивації розвитку та корекції безперервного мовлення, яке, за словами Ю. Рібцун, може бути частиною розмови з логопедом [6, с. 247]. Наголошується на важливості

створення оптимально позитивних умов для дітей під час корекційної роботи. Цю вимогу здатна виконати логопедична лялька.

Ю. Рібцун наголошує, що використання ляльок, та ляльок-рукавичок створює сприятливі умови для невимушеного конструктивного спілкування з дітьми, а також для організацій ігор, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення та підготовку дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення до навчання по читанню.

Логопедична лялька є ефективним інструментом, що застосовується під час логопедичних занять для спрощення процесу взаємодії між логопедом і дитиною, прискорення корекційної роботи та підвищення зацікавленості дітей. Вона може бути використана як на індивідуальних, так і на групових заняттях.

З. Сушельницька у своїй методичній програмі з використання казок на уроках читання також підкреслює ефективність такого підходу. Читання казок у навчальному процесі сприяє підвищенню зацікавленості дітей і значно покращує результати роботи [2, с. 70].

Тому, якщо говорити про тенденцію зростання кількості мовленнєвих розладів, то можна говорити й про посилення науково-практичного пошуку ефективних і ефективних засобів їх корекції.

Оскільки процес зв'язного комунікування має провідний вплив на процес читання та розвиток особистості, відомі логопеди, лінгвісти та педагоги, намагаючись знайти оптимальний засіб, який кожен фахівець міг би використати в побудові своєї корекційної роботи з формування безперервного мовлення.

Ефективним інструментом може стати історія з використанням логотипу разом із логопедичною лялькою, яка виступає мотиваційним чинником. Формування та розвиток зв'язного мовлення є ключовим аспектом становлення особистості старшого дошкільника та його підготовки до навчання читанню в школі [7, с. 26].

Граматично правильна, зв'язна, послідовно побудована розповідь, заснована на логічних зв'язках, лексично правильно дібрані слова – все це дозволяє старшим дошкільникам переходити на досить складний рівень мовленнєво-комунікативного розвитку; допомагає висловлювати свої думки; запобігає «схематичності», бідності у висловлюваннях.

Діти старшого дошкільного віку зазнають труднощів у розвитку безперервного мовлення. Особливу складність становить формування як діалогічного, так і монологічного аспектів зв'язного мовлення. Їхні розповіді часто характеризуються суперечливістю, граматичними та лексичними помилками, обмеженим словниковим запасом і низькою мотивацією до спілкування.

Варто зазначити, що у старших дошкільників зв'язне мовлення як важливий компонент соціально-дошкільного виховання розвивається лише за підтримки фахівця, із використанням наочних матеріалів, допоміжних запитань, інструкцій та інноваційних творчих методик, адаптованих для дітей [15, с. 71].

Одним із ефективних інструментів є читання логоказок. Воно легко піддається контролю, а завдяки створенню позитивної атмосфери у закладі дошкільної освіти дозволяє дітям у короткий термін значно покращити навички безперервного мовлення та читання.

2.2. Стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку

В експериментальній частині нашого дослідження ми за мету ставили – з'ясувати особливості безперервного зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Для досягнення мети ми спланували реалізувати наступні завдання:

- з'ясувати стан зв'язного мовлення дітей дошкільного віку;
- виявити особливості зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвиненням;

- на базі здійсненого аналізу результатів констатувального дослідження сформулювати методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення засобами казкотерапії.

У дослідженні брали участь 20 дошкільників шостого року життя, половина дошкільнят були вихованцями старшої логопедичної групи, і друга половина відвідували звичайну групу для дітей із нормотиповим розвитком.

Констатувальний експеримент проводився на базі дошкільного підрозділу «Ромашка» початкової школи Авдіївського ліцею Понорницької селищної ради. Для вивчення рівня сформованості зв'язного мовлення ми сформували низку завдань для вивчення зв'язного мовлення за «Тестовою методикою діагностики мовлення» Т. Фотекової (**Додаток А**).

Дана методика спрямована на виявлення особливостей розвитку мовленнєвої складової у дошкільників: якісної й кількісної оцінки порушень мовленнєвої системи, отримання та аналіз структури порушення. Оцінити виконання завдань ми використовували розроблену бально-рівневу систему.

Вивчення зв'язного мовлення старших дошкільників складалося з двох завдань. Перше завдання: складання казки за серією сюжетних малюнків «Їжачок» (3 малюнки) (**Додаток Б**).

Завдання 1: дітям пропонувалася така інструкція: «Тобі треба розповісти казочку маленькому другу. Перегляньте ці малюнки, постарайся вигадати за їх допомогою казку».

Оцінювання проходило за кількома факторами:

- фактор смислової цілісності: 5 балів – процес оповідання відповідає обставинам, має всі смислові зв'язки розміщені в правильному порядку; 2,5 бали – припускає несуттєві відхилення від обставин, невірне трактування причинно-наслідкових зв'язків чи їх відсутність; 1 бал – відсутність зв'язків за сенсом, суттєве відхилення від суті чи не закінчення оповідання; 0 балів – повна відсутність трактування обставин, що представлені;

- фактор лексико-граматичного виправлення висловів: 5 балів – переповідання граматично вірно з логічним застосуванням лексичних засобів; 2,5 бали – розповідь представлена без аграматизмів, однак можна прослідкувати стереотипність граматичного представлення, окремі епізоди словесних пошуків чи неточне використання слів; 1 бал – присутні аграматизми, далекі словесні заміни, нелогічне застосування лексичних засобів; 0 балів – переповідання не створене;
- фактор самостійної реалізації завдання: 5 балів – без сторонньої допомоги розташувати малюнки та скласти розповідь; 2,5 бали – розташовуються з підтримкою, сама розповідь створюється без допомоги; 1 бал – розташування малюнків і формування розповіді на основі навідних запитань; 0 балів – нереалізоване завдання навіть з урахуванням підтримки.

Завдання 2. Переказ казки: дітям була запропонована така інструкція: Зараз я прочитаю вам казку, уважно її послухайте, запам'ятайте і підготуйтеся до переказу. Ми використали оповідання «Пригоди маленьких друзів» (**Додаток В**).

Оцінювання проводилось за тими ж факторами, що й і для придумування казки за серією малюнків:

- фактор смислової цілісності: 5 балів – процес оповідання відповідає обставинам, має всі смислові зв'язки розміщені в правильному порядку; 2,5 бали – припускає несуттєві відхилення від обставин, невірно трактування причинно-наслідкових зв'язків чи їх відсутність; 1 бал – відсутність зв'язків за сенсом, суттєве відхилення від суті чи не закінчення оповідання; 0 балів – повна відсутність трактування обставин, що представлені;
- фактор лексико-граматичного виправлення висловів: 5 балів – переповідання граматично вірно з логічним застосуванням лексичних засобів; 2,5 бали – розповідь представлена без аграматизмів, однак можна прослідкувати стереотипність граматичного представлення,

окремі епізоди словесних пошуків чи неточне використання слів; 1 бал – присутні аграматизми, далекі словесні заміни, нелогічне застосування лексичних засобів; 0 балів – переповідання не створене;

- фактор самостійної реалізації завдання: 5 балів – без сторонньої допомоги розташувати малюнки та скласти розповідь; 2,5 бали – розташовуються з підтримкою, сама розповідь створюється без допомоги; 1 бал – розташування малюнків і формування розповіді на основі навідних запитань; 0 балів – нереалізоване завдання навіть з урахуванням підтримки.

У кожному з двох завдань сумувалися оцінки за кожними трьома факторами. Щоб отримати загальну оцінку для всієї серії, бали за розповідь і переказ були складені й представлені у відсотках». Далі представлений аналіз результатів дослідження.

Проаналізувавши отримані результати дослідницького експерименту, ми виділили три рівні якості реалізації завдань, що надає інформацію про стан зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку – високий, середній та низький. Діагностика зв'язного мовлення в експериментальній групі, до якої увійшли діти також із загальним недорозвиненням мовлення.

По завершенню вивчення здобутих даних, відповідно до запропонованих факторів, ми визначили рівні сформованості зв'язного мовлення на основі використання казкових творів. Отримані результати, представили в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Стан зв'язного мовлення дітей у дітей старшого дошкільного віку
на основі дослідницького експерименту**

Рівні	Створення казки за серією малюнків		Переповідання казки	
	Чисельність дошкільників	% успішності	Кількість дошкільників	% успішності
Високий	-	-	4	20

Середній	16	80	12	60
Низький	4	20	4	20

Аналіз отриманих даних показав, що при складанні казки за серією малюнків дітей з високим рівнем виконання завдання не виявлено. Середньому рівню відповідають 16 дітей (80%), за низьким – 4 дитини, що відповідає 20%. У відсотковому співвідношенні результати виглядають наступним чином (Рис. 2.1.)

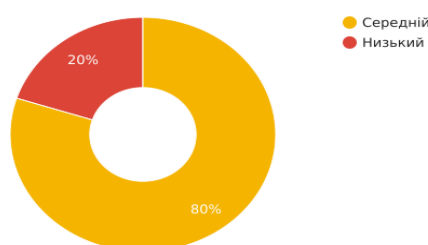

Рис. 2.1. Результати дослідження у відсотковому співвідношенні під час створення казки за серією малюнків

Під час переказу казки 4 дитини з високим рівнем успішності виконали завдання (20% від загальної кількості дітей), із середнім – 12 дітей та з низьким – впоралися 4 дитини, що становить відповідно 20%.

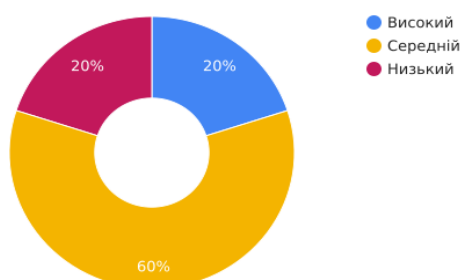

Рис. 2.2. Результати дослідження у відсотковому співвідношенні під час переповідання казки

При якісному аналізі результатів дослідження ми виявили, що при складанні казки за серією малюнків у багатьох дітей були відсутні елементи казки та низький рівень словесної творчості. Переважно казки були складені з невеликою кількістю аграматизмів, що пояснюється довгим терміном здійснення корекційного впливу, але була присутня стереотипність сюжетного оформлення взагалі й мовленнєвих висловлювань, зокрема. Діти, які виконали завдання на низькому рівні, були обмежені переліком дій, показаних на малюнках.

Під час переказу казки спостерігалось відтворення змістових зв'язків зі значними скороченнями. Майже у всіх дітей перекази були переповнені паузами, пошуком необхідних слів. Дітям надавалася підтримка, у вигляді навідних запитань. Окрім аграматизмів у текстах спостерігалися лексичні помилки.

Надалі здійснювалась діагностика зв'язного мовлення дітей в контрольній групі, в яку увійшли діти з нормотиповим мовленнєвим розвитком. По завершенню вивчення здобутих результатів відповідно до представлених критеріїв, ми визначили рівні сформованості зв'язного мовлення на основі використання казкових творів. Отримані результати, представили в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Стан зв'язного мовлення дітей із нормотиповим мовленнєвим розвитком старшого дошкільного віку

Рівні	Створення казки за серією малюнків		Переповідання казки	
	Кількість дітей	% успішності	Кількість дітей	% успішності
Високий	14	70	14	70
Середній	6	30	6	30
Низький	-	-	-	-

Здійснене вивчення здобутих результатів продемонструвало, що під час складання казки за серією сюжетних малюнків, а також при переказі казки 14 дітей виконали завдання на високому рівні, середній рівень характерний для 6 дітей, що становить 70% та 30% відповідно (Рис. 2.3., Рис. 2.4.).

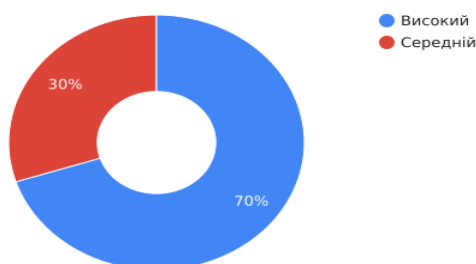

Рис. 2.3. Результати дослідження у відсотковому співвідношенні під час створення казки за серією малюнків та переказі

Дошкільники, які б виконали завдання на низькому рівні не було виявлено. Здійснюючи якісний, аналіз ми з'ясували, що мовленнєва продукція дітей відповідала запропонованому завданню, смислові аспекти були збережені та розташовувалися в логічній послідовності. Продрукований текст не мав аграмматизмів, але спостерігалися поодинокі випадки пошуку необхідних слів. Казки дітей у групі з нормотиповим мовленнєвим розвитком відрізнялися більшим об'ємом, ніж у дітей із загальним недостатнім розвитком мовлення.

Аналізуючи критерій самостійного виконання завдань, слід зазначити, що діти групи з нормотиповим мовленнєвим розвитком майже не потребували допомоги у вигляді навідних питань в процесі побудови мовленнєвих висловлювань.

Як показують дані, під час складання казки з опорою на серію сюжетних малюнків діти контрольної групи знаходяться переважно на значному рівні розвитку зв'язного мовлення. На противагу від експериментальної групи, ми

можемо зазначити, що показник сформованості зв'язного мовлення досить низький.

Однак під час переказу тексту казки, в контрольній групі, значна кількість дошкільників мають високий рівень, інша частина – має середній рівень, представників низького рівня не виявлено. До того ж дошкільники в експериментальній групі мають показники середнього рівня продуктивності зв'язного мовлення, присутні діти з низьким рівнем, а високих показників не було виявлено.

Варто зауважити, що кількісні показники експерименту, перш за все, вказують на якісні перетворення зв'язного мовлення. Дошкільники з нормальним розвитком мовлення більш логічно і послідовно формують власні вислови. У старших дошкільників можна прослідкувати часте повторення, зупинки, не закінчення висловлення. Реальна різниця прослідковувалась в об'ємі висловів дошкільників експериментальної та контрольної груп.

Тому обсяг казок у дітей з нормотиповим розвитком мовлення суттєво більше, аніж у дітей з певними порушеннями зв'язного мовлення. На противагу контрольної групи, в експериментальній – мовлення обмежувалось перерахуванням видів діяльності, зображених на картинках.

2.3. Методичні рекомендації з використання казкотерапії як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей

Модернізація освіти нині передбачає комплексне, структуроване оновлення всіх ланок освітньої системи відповідно до нових вимог суспільства. Зміни стосуються організації навчальної діяльності, технологій та змісту освітньо-виховного процесу [24, с. 29].

Обмеженість мовленнєвого спілкування може мати негативний вплив на становлення особистості дитини, викликати вторинні порушення у формуванні психічних функцій, специфічні особливості емоційно-вольової сфери, сприяти розвитку негативних якостей характеру. Тому до найважливіших завдань з дошкільнятами, які мають загальне недорозвинення

мовлення, відноситься формування у них зв'язного монологічного мовлення. Це не тільки важлива корекційна мета, необхідна для подолання мовленнєвого порушення, але і важлива умова підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання.

Казкотерапія – це один із методів, що активно розробляється психологами та педагогами останніми роками, і може бути ефективно використаний під час корекції ЗНМ. Це метод, що застосовує казкові твори для залучення дитячої особистості в різні процеси, для розбудови творчих здібностей, розширення свідомості, покращення взаємодії з навколишнім світом [26, с. 276].

Зв'язне мовлення, виступаючи самостійним видом мовленнєво-мисленнєвої діяльності, водночас відіграє важливу роль у процесі навчання і вихованні дітей, оскільки виступає засобом набуття знань і засобом контролю цих знань.

Розвиток умінь і навичок зв'язного мовлення у дошкільників є одним із ключових завдань педагогів, адже рівень їх сформованості впливає на подальший особистісний розвиток дитини та її здатність до засвоєння навчального матеріалу. При спонтанному формуванні ці навички не досягають необхідного рівня для успішного навчання у школі, тому їх потрібно розвивати цілеспрямовано [30, с. 216].

Казка не тільки активізує пізнавальну активність та мотивацію до навчання, але й заохочує старшого дошкільника до аналітичного процесу, заохочує мислити, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки. Саме тому казки сьогодні широко застосовуються, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку дитини.

У нашій роботі ми виходили положення в психолінгвістиці, що мовлення являє собою сукупність окремих мовленнєвих дій, які слід формувати поетапно. При цьому спиралися на такі важливі загальнодидактичні й специфічні принципи реалізації логопедичного впливу [34, с. 18]:

- принцип поміркованого переходу від досить простого до складнішого;

- принцип диференціації, який полягає у формуванні комфортних умов для самореалізації старшого дошкільника під час здобуття знань, накопичення досвіду, розвитку емоційно-пізнавальної сфери;
- принцип діяльності, який враховує основний вид діяльності дитини дошкільного віку; принцип наступності та інтегрованості, згідно з яким процес розвитку безперервного мовлення не завершується діяльністю вчителя, а продовжується спільною діяльністю дитини та батьків.

Казкотерапія в системі корекційної роботи з розвитку безперервного мовлення переслідує такі цілі [37, с. 120]:

- створення комунікативної спрямованості мовленнєвих висловлювань, вдосконалення лексико-граматичних засобів мовлення, звукової сторони мовлення,
- розвиток просодичної сторони мовлення;
- розвиток діалогічного і монологічного мовлення;
- залучення дітей до джерел народної культури.

Завдяки творчому підходу до казки її можливості є настільки широкими, що вона може використовуватися для проведення «казкових» занять з розвитку безперервного мовлення для дітей різних вікових груп з різними рівнями мовного та інтелектуального розвитку.

Розвиток зв'язного мовлення за допомогою казкотерапії проводився у фронтальних та індивідуальних формах безпосередньо в освітньому процесі, відповідно до програмних вимог. Для цього використовувалися різноманітні види театрів: настільний, пальчиковий, театр тіней. Також застосовувалися фланелеграф і драматизація казок [40, с. 93].

Корекційний вплив, заснований на методі казкотерапії, здійснювався через кілька етапів. На першому етапі діти отримували емоційно-виразний досвід від взаємодії з предметами, з якими вони пізніше зустрічались у казках. На другому етапі діти активно й ефективно освоювали зміст казкового твору. На третьому етапі вони навчалися самотійно взаємодіяти з казковими образами, зокрема, за допомогою введення казкових героїв у різні ситуації.

На четвертому етапі діти творчо використовували ці засоби в самостійній мовленнєвій діяльності. Для кожного етапу роботи були визначені конкретні завдання, і розроблена методика для їх ефективної реалізації.

Перший етап включає цикл короткочасних спостережень, які розроблені відповідно до змісту казкового твору. Головною метою спостережень є підготовка дітей до розуміння змісту казки. Завдання:

- розвивати чуттєве сприйняття казки й емоційне ставлення до неї;
- спонукати дітей до пояснення спостережуваних ситуацій;
- виконувати трудові дії, спрямовані на освоєння казки.

На другому етапі відбувалося знайомство з казкою. Завдання:

- підводити дітей до усвідомлення змісту казки, спираючись на безпосередній чуттєвий досвід, з яким діти зустрічаються в казці;
- сприяти розвитку інтересу та чуйності у дітей до образного мовлення казки;
- розвивати розуміння художнього слова та його емоційного відтінку;
- спонукати до засвоєння різних виражальних засобів для створення казкових образів і їх використання в особистих розповідях;
- розвивати діти вміють послідовно і логічно розповідати казку, передавати головне в казці в переказі;
- розвивати у дітей здатність вживатися в образ та передавати його емоційно.

Під час читання казки використовували емоційні засоби, такі як акцентування голосом на яскравих виразах, міміку, жести, пантоміму, а також іграшки, яскраві ілюстрації та продукти дитячої діяльності. У процесі бесіди за змістом казки ставили питання, що допомагали уточнити послідовність подій і зрозуміти особливості казки. Під час обговорення активно зверталися до особистого досвіду дітей, заохочуючи їх до висловлювань.

На третьому етапі була здійснена «подорож по казці». Завдання:

- заохочувати дітей до змінення змісту казки;

- використовувати позитивну направленість сюжетів казок на розв’язання різних проблем;
- розвивати в дітей уміння висловлювати оцінки щодо змісту та якості вигаданих казок (як власних, так і однолітків);
- виховувати доброзичливе ставлення до творчості друзів, вміння уважно слухати їх та давати оцінку.

Пропонуючи дітям скласти продовження казки, казкового героя ставили в різні проблемні ситуації, в яких йому потрібна допомога дитини. Ефективним методом «подорожі» по казці є активна участь дитини в розв’язанні проблеми або перенесення її на одного з казкових героїв. Для цього використовували різні прийоми, такі як варіативні схеми-зразки продовження казки, мовленнєві приклади, питання, що спонукали до продовження казки, а також стимули для обмірковування задуму та складання плану казки [41, с. 42].

Після того, як казка була розказана, дітей залучали до всебічної оцінки казок, створених ними, акцентуючи увагу на використанні виразних засобів мовлення під час їх складання.

На четвертому етапі здійснювалась самостійна творча діяльність дітей по вигадування казок. Завдання:

- розвивати у дітей інтерес до творчого розповідання, бажання фантазувати й складати казки;
- заохочувати дітей до самостійної творчості у створенні казок на різні лексичні теми;
- розвивати у дітей бажання та вміння вдосконалювати свої твори (цілеспрямованість, композиційну цілісність, художню виразність та оригінальність).

Для цього нами використовувалися різноманітні прийоми спонукання дітей до створення казок, пропонуючи їм різноманітні сюжети й цікаві теми. По завершенню впровадження експериментального навчання ми провели контрольний етап дослідження. Тривалість даного етапу була 2 тижні.

Мета заключного етапу: проведення контрольної діагностики. Завдання:

- отримати дані про рівень розвитку безперервного мовлення дітей;
- вивчити ефективність застосування казкотерапії для розвитку безперервного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Отже, використання методу казкотерапії в системі корекційної роботи дає позитивний результат, що підтверджується даними діагностики рівня мовленнєвого розвитку дітей.

Використання комплексної системи корекційно-виховної роботи сприяє стійкому позитивному прогресу в розвитку мовлення та емоційно-вольової сфери.

Висновки до розділу 2

Дошкільники з нормотиповим розвитком мовлення виконували завдання самостійно, а старші дошкільники з недостатнім розвитком мовлення майже потребували значної підтримки у вигляді уточнювальних питань не лише під час формування казки за серією малюнків, але й під час переповідання.

Здійснене вивчення здобутих результатів дозволяє сформулювати висновок про те, що за рівнем сформованості зв'язного мовлення старші дошкільники, у яких присутні порушення мовленнєвого розвитку, мають відставання від однолітків з нормотиповим розвитком мовлення.

Вивчивши ознаки зв'язного мовлення у дітей з порушенням мовленнєвого розвитку, варто зауважити наступне: існують порушення послідовності та зв'язності формування тексту, низький рівень інформативності; стереотипність лексичних і граматичних засобів мови; порушення процесів словесної творчості; пропуск смислових зв'язків; повторюваність слів, часті паузи по тексту; складнощі в реалізації думки в мовленні; потреба в стимулюючій допомозі.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ПО АРТТЕРАПІЇ «АРТГАРМОНІЯ В КАЗКАХ» З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Діагностика емоційної сфери дошкільників в умовах закладах дошкільної освіти

Дослідження програми по арттерапії проводилось на базі дошкільного підрозділу «Ромашка» з 20 дітьми старшого дошкільного віку. До дослідження були залучені дошкільнята віком від 6 років, педагоги та батьки.

У процесі методично-експериментальної роботи ми вивчали методику практичних науковців, а саме:

- методику «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами» (Додаток Г);
- техніку «Вирізання фігури на основі казок» (Додаток Д).

Характеристика методики «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами»: враховуючи вік дитини, виберіть три незнайомих їй малюнки різних етапів казки: початок, середина, кінцівка. Розберіть зображення за такою схемою:

- ознаки смислового центру (назвіть його та коротко сформулюйте зміст);
- основні та додаткові предмети (вказати всі);
- причини зв'язку між предметами (вказати всі).

Побудова методико-експериментальної діяльності:

- перший етап: опис малюнку. Діти по черзі сортують малюнки й описують побачене: «Подивіться на цей малюнок і опишіть те, що на ній бачите»;
- другий етап: естетичне оцінювання малюнку. Малюнки ставлять перед дитиною і пропонують вибрати той, який йому більше до вподоби. Дошкільник обирає малюнок та надає пояснення власному вибору;

- третій етап: демонструють декілька малюнків до однієї казки, і пропонують обрати ту, яка максимально подобається. З'ясовується, як особливості стилю малюнка до казки мають вплив на естетичне оцінювання дошкільником. З цією метою дитині пропонується надати пояснення вибору.

За рівнем естетичної оцінки діти діляться на три групи, тобто рівнями сприйняття образу за наданими зразками залежно від естетичного сприйняття, що представлено в табл. 3.1..

Таблиця 3.1.

Рівні розвитку сприйняття

Група естетичної оцінки	Характеристика вміння оцінювати побачене	Рівень розвитку сприйняття скульптури
Перша група	відсутність оцінки	Низький рівень
Друга група	слабка свідомо оцінка (коли дитина не здатна надати пояснення, коли її запитують, подобається чи не подобається їй статуя)	Середній рівень
Третя група	свідомо оцінка, коли дитина мотивує свій вибір, помічає особливості змісту та засобів виразності скульптури	Високий рівень

Методика «Вирізання фігури на основі казок» спрямована на вивчення наочно-діяльнісного міркування дітей старшого дошкільного віку. Методика полягає у тому, що дошкільники значно точніше та якісніше можуть вирізати намальованих на папері фігури казкових персонажів.

Дитині пропонують по черзі вирізати шість фігурок персонажів, при цьому отримуючи всі картки відразу, а також ножиці. Завдання полягає в тому, щоб швидко та якісно вирізати кожну фігуру (табл.3.2.).

Таблиця 3.2.

Рівні розвитку сприйняття

Кількість набраних балів	Рівень розвитку
8-10 балів	Високий
4-7 балів	Середній
1-3 балів	Низький

Дані здобуті на основі використання методики «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами» надано у табл. 3.3..

Таблиця 3.3.

Дані за методикою «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами»

Кількість дітей	Образне сприйняття малюнків за казковими мотивами		
	низький	середній	високий
20	10	8	2
100%	48%	42%	10%

У відсотковому співвідношенні отримані результати за методикою «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами» представлені в Рис. 3.1.

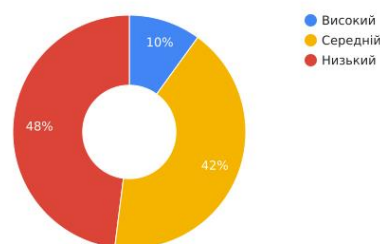

Рис. 3.1. Відсоткові результати за методикою «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами»

Як можна прослідкувати зі здобутих матеріалів, рівень образного сприйняття малюнків за казковими мотивами перебуває на середньому та низькому рівнях. У 10% дошкільників наявний високий рівень. Результати, здобуті за допомогою методики «Вирізання фігури на основі казок», представлені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4.

Рівень розвитку сприймання за методикою вирізання фігури на основі казок

Кількість опитуваних	Рівень розвитку		
	Низький	Середній	Високий
20	7	11	2
100%	33%	57%	10%

У відсотковому співвідношенні отримані результати за методикою «Вирізання фігури на основі казок», представлені в рис. 3.2.

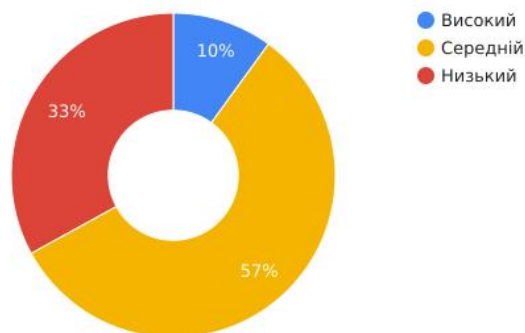

Рис. 3.2. Відсоткові результати за методикою «Вирізання фігури на основі казок»

Як можемо прослідкувати з представленої інформації у таблицях, рівень сформованості наочно-діяльного міркування у дітей старшого дошкільного віку перебуває на низькому та середньому рівні.

Це свідчить про необхідність проведення соціально-педагогічної роботи щодо якісного збільшення рівня сформованості сприйняття та емоційного відношення до дитячого соціуму. Дані фактори мають вплив не лише на психологічний розвиток, але й на рівень комунікації з однолітками та зв'язного мовлення.

3.2. Структура експериментальної програми по арттерапії «Артгармонія в казках» як засобу корекції мовлення у дітей дошкільного віку

Педагогічний напрям арттерапії має превентивну спрямованість і застосовується як для здорових осіб, так і для тих, хто має обмежені можливості здоров'я. При цьому термін «арттерапія» використовується не в буквальному значенні слова «лікування», а як поняття, що описує «соціальне ставлення» до особистості, зміну її поведінкових стереотипів та покращення адапційних навичок через художню діяльність [46, с. 45].

Використання мистецтва як лікувального чинника найдоступніше вчителю завдяки його професійній підготовці. Крім того, для цього не потрібні спеціальні медичні знання. Як дитина, так і дорослий набувають важливого досвіду позитивних змін у процесі арттерапії.

Поступово відбувається глибше самопізнання, самоприйняття, гармонізація розвитку та особистісне зростання. Це потенційний шлях до самовизначення, самореалізації та самоактуалізації особистості «Допомогти людям стати особистостями – це значно важливіше, ніж допомогти їм стати математиками або знавцями французької мови».

Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку розрахована корекційно-розвивальна програма педагогічної арттерапії «Артгармонія в казках», основною метою якої є надання конкретної діагностичної, корекційно-розвивальної допомоги дитині з порушеннями зв'язного мовлення, з визначенням перспективи її розвитку, інтеграція в освітнє середовище.

Оскільки програми та методики, що застосовуються в системі дошкільної освіти, часто виявляються неефективними в сучасних умовах (через тривалі строки впровадження, постійний склад дитячих колективів та орієнтацію переважно на дітей із нормальним розвитком), основна ідея полягала у впровадженні в освітній процес програми, заснованої на арттерапевтичному підході [47].

Програма педагогічної арттерапії «Артгармонія» базується на комплексно-тематичному підході, має індивідуальну корекційно-розвивальну спрямованість і орієнтована не на пряме формування у дітей мовленнєвих умінь і навичок, а на вирішення завдань з активізації їх внутрішнього потенціалу. Вона сприяє підвищенню мотивації до різних видів навчальної діяльності, розвитку творчої активності, формуванню конструктивної міжособистісної поведінки та ефективного спілкування через емоційно значущу діяльність.

Ця програма має значний корекційний потенціал: вона сприяє успішній адаптації дітей у тимчасових колективах, стабілізації емоційної сфери, розвитку зв'язного мовлення, зниженню рівня тривожності та підвищенню комунікативної активності.

Програма «Артгармонія в казках» розроблена з урахуванням наукових досліджень у сфері арттерапії, концепції розвитку та особистого досвіду експертів, які працюють у рамках програми знайдуть практичне застосування в наступних закладах:

- заклади тимчасового перебування дітей (табори відпочинку, діагностичні також реабілітаційні центри, санаторії, соціальні притулки тощо);
- у шкільній та студійній практиці;
- у практиці підвищення професійного потенціалу вчителів, музичних керівників, соціальних педагогів.

Метою експериментальної арттерапевтичної програми «Артгармонія в казках» є пробудження резервних можливостей дітей, активізація та збагачення їхнього попереднього мовленнєвого досвіду, розвиток емоційної сфери та адаптація до комунікативного колективу через творчу діяльність і спілкування.

Завдання, які реалізує програма:

- створення сприятливих умов для психологічного комфорту, самореалізації та самовираження дітей у колективі;

- сприяє розвитку мотивації до різних видів навчальної та творчої діяльності;
- формування у дітей образотворчих і комунікативних навичок, пов'язаних із засвоєнням знаків виразної мови кожного виду мистецтва;
- забезпечує художні, навчальні та пізнавальні потреби дітей дошкільного віку шляхом активної участі у творчій діяльності;
- підвищує рівень адаптаційних можливостей особистості в умовах колективу, зміні негативних стереотипів поведінки, активній індивідуальній та колективній комунікації у світі мистецтва.

Комплексний підхід полягає в тому, що всі спеціалісти, які працюють у рамках програми (музичний керівник, соціальний педагог, психолог, педагог), взаємодіють відповідно до тематичного плану, одночасно готуються до наступного заходу: музичний керівник навчає пісенно-танцювальний матеріал, готує театралізовану постановку; педагог дошкільної освіти займається підвищенням рівня якості зв'язного мовлення, педагог з образотворчого мистецтва готує виставку на задану тему з використанням різних технік (саме для цього і потрібний розвиток мовлення); бібліотекар проводить бесіди, вікторини, підбирає вірші, читає художні твори на задану тему. Це сприяє цілісному сприйняттю навколишнього світу дітьми [51, с. 61].

Художній процес у межах програми здійснюється під постійним контролем психологів, логопедів, які за потреби допомагають вирішувати виникаючі труднощі. Зважаючи на те, що програма розроблена для використання в особливих умовах, її інтегровано в загальноосвітню програму ЗДО. Успіх і результативність програми багато в чому залежить від злагодженої співпраці всіх фахівців, які працюють з дітьми.

Програма «Артгармонія в казках» є комплексною та включає такі етапи:

- музикотерапія (вплив через сприйняття музики та співу);
- танцювальна терапія (вплив через рухи під музику, такі як танець, пластику та ритм);

- театротерапія (вплив через створення образів і театралізовану діяльності);
- іміджетерапія (вплив засобами образотворчого мистецтва: малюнок);
- бібліотерапія (вплив читання на розвиток правильного мовлення).

Почуття, емоції та переживання дитини активізуються, створюючи умови для усвідомлення прекрасного і потворного, добра і зла, любові та ненависті. Це допомагає їй емоційно, осмислено та активно реагувати на такі явища, сприяє формуванню самовідчуття, цінності, здатності до співпереживання і взаємодії з іншими людьми, а також забезпечує відповідність виразних засобів у спілкуванні [48, с. 340].

Оскільки музика є мовою невербального спілкування, то найбільшого ефекту можна очікувати від впливу на почуття та настрої дитини, послаблення негативних переживань під впливом музики. Музика заспокоює емоційний стан і наповнює його новими радісними враженнями, допомагає дитині послабити негативні реакції.

Курси ізотерапії можуть бути ефективними для дітей із затримкою психічного розвитку, оскільки вони сприяють сенсорному розвитку, формують мотиваційну базу та необхідні навички для продуктивної діяльності. Такі заняття розвивають сприйняття, дрібну моторику, довільну увагу, уяву, мовлення та навички спілкування.

Курси дитячої театротерапії забезпечують позитивний вплив на якісний розвиток уяви, зокрема її творчої складової. Вони сприяють розвитку знаково-символічного мислення, довільної уваги, корекції психоемоційного стану та вдосконаленню багатьох компонентів зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку [52, с. 13].

Танцювальна терапія, яка включає танець і ритміку, є активним видом музичної діяльності, заснованим на поєднанні музики та ритмічних рухів.

Бібліотерапія, особливо у форматі казок, значно впливає на розвиток мовлення дітей. Вона розширює межі уяви, викликає інтерес, емоційний відгук і певні переживання. У ході таких занять формується культура читання та

потреба у взаємодії з книгою. Це лише частина корекційних можливостей арттерапії, які можуть бути впроваджені в освітній процес дошкільнят [56, с. 38].

Особливе місце у програмі займають дитячі свята. Це завжди яскраві, барвисті театралізовані заходи за участю дітей і дорослих, які зазвичай проводяться на основі казкових сюжетів.

Мистецькі заходи в ЗДО виконують роль арт-терапевтичного спрямування:

- якщо репертуар та виконання номерів узгоджені з можливостям дітей, і рівнем мовленнєвих навичок;
- якщо розроблено один сценарій чи план свята і включено до нього різні види дитячої художньої діяльності;
- якщо діти і педагоги готуються до такого заходу в процесі співтворчості;
- якщо під час підготовки та виступу панує емоційна та невимушена атмосфера;
- якщо аудиторія створює атмосферу доброзичливості та підтримки до учасників вистави.

Основні мистецькі заходи включають:

- традиційне відкриття програми «ЗДО зустрічає гостей»;
- музично-ігрову розвагу, виставку в середині програми;
- підсумкове свято та виставку, які проводяться наприкінці виконання програми.

Реалізація програми починається з традиційної розваги «ЗДО зустрічає гостей», яка не потребує підготовки дітей. Її мета ознайомити учасників із основними вимогами та правилами виконання програми.

Казкові персонажі – Кнопочка і Незнайка зустрічають дітей і запрошують їх у подорож по ЗДО. В ігровій формі вони знайомлять дітей із різними локаціями: спортивним залом, зимовим садом, кабінетом лікувальної фізкультури, басейном, бібліотекою та ізо студією. Варто зазначити, що казкові герої супроводжують дітей протягом усієї терапевтичної програми.

Наприкінці екскурсії діти заходять до музичної зали, грають у музичні ігри, дивляться лялькову виставу з казковими персонажами та отримують смаколики.

Музично-ігрова розвага «Петрушка» (3-й тиждень реалізації програми) та заключне свято (день закінчення програми) є підсумком всієї роботи на початку реалізації програми, як для дітей, так і для дорослих.

Розвагу проводять фахівці (музичний керівник, педагог дошкільної освіти, педагог з образотворчого мистецтва) за участю логопеда та психолога. Тематика зазвичай пов'язана з порами року, важливими датами та календарними святами (свято осені, Новий рік, Різдво, Тиждень книги й т.п.) чи з українськими традиціями (фольклорне свято, традиції українського козацтва, день Збройних Сил України).

Процес підготовки до розваг і свят має більшу значущість, ніж саме дійство. Він сприяє розвитку пізнавального інтересу, активізації психічних процесів та потенціалу дітей, а також створює умови для формування комунікативних здібностей, рефлексивних якостей особистості та нових стосунків між дітьми, дорослими й однолітками. Саме свято дарує піднесений настрій, хвилювання та незвичайну атмосферу, створюючи для кожної дитини «ситуацію успіху».

Підсумкове свято – це неодмінно театралізоване дійство на казкову тематику, в якому виступають і дорослі, і діти. До кожного свята організовується виставка, підбирається спеціальний пісенний і танцювальний матеріал, костюми казкових героїв та посібники, що відповідають тематиці програми та можливостям дітей. Важливою умовою виховного підходу є залучення до творчого процесу всіх без винятку дітей, незалежно від їхніх здібностей, рівня розвитку та підготовки.

Кожній дитині буде надана можливість для творчої самореалізації, що може включати головні ролі, малі ролі з кількома рядками, сольні або хорові вокальні номери, танцювальні композиції, ансамбль на російських народних інструментах, пародії, циркові номери, фокуси та інші форми творчості.

Головне — це бажання дитини. Проблемою, з якою постійно стикаються фахівці навчального закладу, є небажання дітей займатися художньою діяльністю, і з цією проблемою неможливо змиритися.

Як часто ми можемо чути від дітей: «Терпіти не можу музику (або малювання, казки)», «Що там робити», «Я співати (або малювати, читати) все одно не буду». Приходячи на перше заняття, багато хто відмовляється від художньої діяльності. Більшість дітей мають скутість, напруженість і тривожний вигляд.

Для старших дошкільників характерними були негативне висловлювання, демонстративна поведінка та формальне виконання запропонованих завдань, а фахівцям найважче здивувати, «закохати» і змусити дитину повірити в себе і захотіти діяти. І тут головне – ставлення фахівця до успіху кожної дитини, незалежно від її проблем: «Ти можеш все, просто ти про це ще не знаєш».

По-перше, потрібно визначити для дитини цікаву та емоційно значущу мету, особисту перспективу. Дітям слід чітко пояснити, що в їхній творчості не існує «правильного» чи «неправильного», що створення чогось нового — це спосіб виразити свої думки та почуття для інших. Діти повинні відчувати себе в безпеці, знаючи, що їх не дорікатимуть і не оцінюватимуть негативно. Для дитини важлива кожна дрібниця: погляд, жест чи кивок голови.

Похвала педагога, навіть за незначні досягнення, дає дітям крилатий імпульс — з'являється бажання досягти більшого, підвищується готовність покращувати якість своєї роботи. Зауваження більше не сприймаються як образи, а як підказки — як краще вчинити. З часом діти забувають про свої попередні невдачі та невпевненість, з охотою сприймають нові знання та враження, і до кінця реалізації програми всі діти (з огляду на їхні здібності) стають співаками, артистами, танцюристами та гумористами. [57, с. 88].

Головне, щоб більшість дітей любили брати участь у виставках, виходити на сцену, грати в казкових виставах, перестали боятися публічних виступів. На підсумковому театралізованому дійстві, де збираються батьки та

всі вихователі дошкільного закладу, діти продемонструють, чого вони навчилися з початку реалізації та реалізації програми.

Для оцінки ефективності реалізації програми ЗДО необхідно регулярно проводити діагностичні дослідження, які підтверджують, що організація такої діяльності за допомогою методів педагогічної арттерапії викликає у дітей особливий інтерес. Це дає змогу подолати труднощі, виявити проблеми, такі як тривожність, невпевненість, розлади поведінки та спілкування, проблеми зі зв'язним мовленням і сором'язливість.

Тому організація мистецького освітнього простору методом арттерапії завжди приносить позитивний результат. Приємно спостерігати за очима дітей, які запитують, знову і знову повторюють пісню або танець, не дають можливості щось пропустити під час занять, беруться за руки в коридорі з питаннями: «Коли ви нас візьмете на репетицію?», «А у нас сьогодні буде музика?» «Сьогодні будемо читати казку?».

В рамках реалізації соціально-педагогічної арттерапевтичної програми «Артгармонія в казках» ми вирішили реалізувати такі види роботи:

- проводили моніторинг прояву суб'єктивних симптомів втрати зору;
- на розминці проводити заняття з розвитку зорового сприйняття.

Працюючи в групі, парах або навіть поодиноці, варто застосовувати, наприклад, такі прийоми:

- «Назви цього казкового героя!»: Педагог – пропонує дитині назвати:
- п'ять казкових героїв, як мають різні розміри тіла;
- п'ять персонажів, які мають різний одяг.

Далі ми почали з п'яти об'єктів і поступово їх збільшували. Це, власне, перший етап або розминка, що само по собі добре, і ті, хто впорався, отримали приз.

Наступне завдання «Уявіть!»: презентація уявних картинок – картинок, наприклад, уявіть, як вони виглядають:

- п'ять улюблених іграшок;
- п'ять слів, що починаються на букву «А» або іншу;

- п'ять різних: сорти квітів, дерев, лікарських трав, домашніх тварин;
- п'ять побутових приладів, предмети меблів.

Батьки або педагоги можуть розробити вправи для розвитку рівня сприйняття, використовуючи такі приклади. Наприклад, можна запропонувати дітям згадати та деталізувати раніше бачені предмети або інтер'єри.

Для розвитку зорового сприйняття проводили гру «Скажи, що змінилося». Її суть полягає в тому, що всі діти виходять з кімнати, а вихователь змінює якусь деталь — переставляє вазу або міняє місцями картинки. Перемагає той, хто першим помітить зміну.

Таку діяльність можна використовувати для кращого розуміння будови скульптури. Спочатку доцільно запропонувати дітям покатати готову кульку, виконуючи цю дію разом із руками дитини. Це дозволяє дітям краще сприймати форму через тактильні відчуття і відпрацьовувати кругові рухи, які вони потім зможуть відтворити.

По-перше, предмет повинен бути добре відомий дітям, оскільки це полегшує уточнення уявлень про знайому тему. По-друге, предмет має викликати у дитини позитивне емоційне ставлення і бути цікавим. І, по-третє, предмет повинен мати просту форму та структуру, складатися з не більше ніж двох частин. Для такої вправи можна вибрати відомого казкового персонажа — Колобка.

Отже, при навчанні дітей зображувати предмети все визначається правильною організацією процесу сприймання предметів, який діти згодом формуватимуть, отримають точне уявлення про предмет, про його основні частини. Основним прийомом навчання формотворчих рухів повинен бути показ, що супроводжується простим і чітким поясненням дій. Слово-картинка підвищує ефективність відображення, створює можливість переходу надалі до словесних інструкцій.

Слово, як засіб орієнтування, неминуче використовується в організації сприйняття предмета: слово допомагає звернути увагу дітей на ті якості, які вони повинні проявити в майбутньому.

Діти відчують постійну підтримку педагогів, стають впевненими в собі, вільними, починають проявляти самостійність та ініціативу, творчість, вчать приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, починають бачити й адекватно оцінювати не тільки оточуючих, а й власні переваги та недоліки, отримують навички якісного зв'язного мовлення, отримувати задоволення від спілкування та взаємодії у спільній творчій діяльності.

3.3. Аналіз ефективності впровадженої експериментальної програми «Артгармонія в казках»

Ми знову використали ті ж методи для здійснення контрольної частини експерименту: «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами» та «Вирізання фігури на основі казок». Дані, отримані в контрольному досліді, наведені далі.

Таблиця 3.5.

Результати за методикою «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами»

Кількість дітей	Образне сприйняття малюнків		
	низький	середній	високий
20	3	11	6
100%	15%	58%	27%

Як бачимо з отриманих даних, наведених у таблиці, можна зробити висновок, що на низькому рівні знаходяться 15% дітей, на високому – 27%. Більшість дітей (58%) знаходяться на середньому рівні сприйняття.

Таблиця 3.6.

Результати за методикою «Вирізання фігури на основі казок»

	Вирізання фігури на основі казок
--	----------------------------------

Кількість опитуваних	Низький	Середній	Високий
20	4	12	4
100%	20%	58%	22%

З даних, представлених у табл. 3.6. ми бачимо, що 17% і 10% дітей мають високий і середній рівні. Значна кількість дошкільників (58%) – перебувають на середньому рівні. З метою наочності у порівнянні результатів, отриманих у констатувальному та контрольному експерименті, наведемо їх у рис. 3.3. та рис. 3.4.

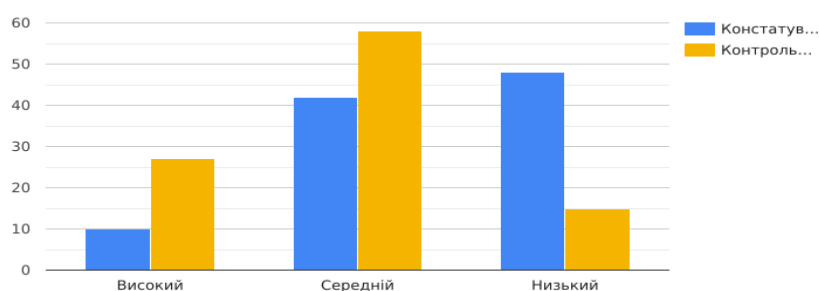

Рис. 3.3. Результати здобуті під час констатувального та контрольного етапів експерименту за методикою «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами»

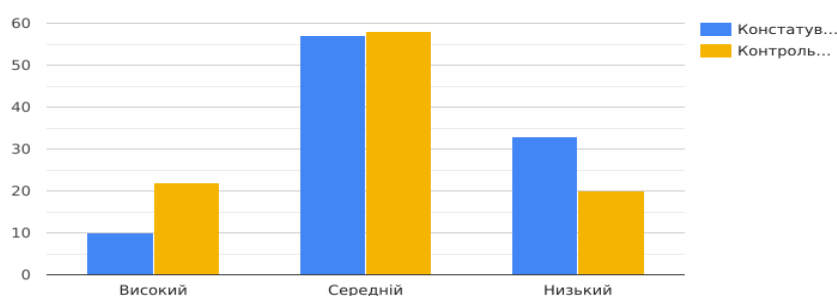

Рис. 3.4. Результати здобуті під час констатувального та контрольного етапів експерименту за методикою «Вирізання фігури на основі казок»

Вище представлена інформація дає можливість зауважити, що під час використання методик і занять з удосконалення сприйняття творів, казкових оповідань та музичних композицій у дітей старшого дошкільного віку ми значно підвищили рівень їхнього сприймання, і якщо під час дослідницької частини експерименту значна кількість дошкільників мали низький і середній рівень, то в контрольному експерименті була більша кількість дошкільників у групах із середнім і високим рівнем сприймання.

Це дозволяє стверджувати, що використовувати регулярні заняття з дітьми з метою підвищення рівня сприйняття та збагачення їх культурного оточення, то можна домогтися суттєвого поліпшення не лише в естетичному вихованні, але й в розвитку зв'язного мовлення та навичок читання. Тому реалізована нами програма експериментальної арттерапії є успішною та ефективною.

Отже, можна стверджувати, що використання технологій соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності в рамках супроводу впровадження арттерапії дозволяє створити сприятливі та позитивні умови для розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі ми здійснили діагностику емоційної сфери дитини дошкільного віку, яка має вплив на формування зв'язного мовлення, на основі програми арттерапії «Артгармонія в казках». Були використані наступні методики: «Дослідження образного сприйняття малюнків за казковими мотивами», «Вирізання фігури на основі казок».

За даними, отриманими в ході експерименту, можна зауважити, що рівень сформованості наочно-дієвого міркування у дошкільників перебуває на середньому та низькому рівні. Усе це свідчить про необхідність проведення соціально-педагогічної роботи щодо збільшення рівня осмислення та емоційного відношення до культурних надбань, казок та оповідань.

На наступному експериментальному етапі ми сформували та надали опис застосованій експериментальній арттерапевтичній програмі «Арт-гармонія в казках» як засіб корекції емоційної та мовленнєвої сфери дітей старшого дошкільного віку.

По завершенню застосування програми було здійснено повторне дослідження для з'ясування рівня сформованості зв'язного мовлення та впливу на нього емоційної складової.

Це свідчить про те, що якщо здійснювати регулярні заняття з дітьми з метою підвищення рівня сприйняття та збагачення інформаційного оточення, то можна отримати суттєве поліпшення не лише культурній, але й у пізнавально-мовленнєвій сфері.

ВИСНОВКИ

Дослідження підтвердило ефективність використання арттерапії, зокрема казкотерапії, у системі корекційної роботи з дітьми дошкільного віку. Основні результати роботи такі:

Визначення термінів «арттерапія» та «артпедагогіка».

Арттерапія — це методика, що поєднує психологічний, педагогічний та мистецький підходи для гармонізації емоційного стану дитини та стимулювання її творчої та мовленнєвої активності. Основною її особливістю є використання мистецтва як інструменту для самовираження і розкриття потенціалу.

Артпедагогіка — це інтеграція мистецтва в освітньо-виховний процес, яка спрямована на розвиток емоційної чуйності, естетичного смаку та мовленнєвих здібностей через художню діяльність.

Корекція мовлення дітей дошкільного віку засобами арттерапії.

Встановлено, що засоби арттерапії (музикотерапія, ізотерапія, казкотерапія) дозволяють ефективно впливати на розвиток зв'язного мовлення дітей. Основними завданнями корекції є розвиток фонематичного слуху, збільшення словникового запасу, формування зв'язного мовлення та підвищення мотивації до мовленнєвої активності.

Соціально-педагогічні умови занять з арттерапії.

Ефективність арттерапевтичної роботи залежить від створення позитивної атмосфери, врахування індивідуальних особливостей дітей, систематичності та комплексності занять, а також залучення батьків до корекційного процесу.

Особливості казкотерапії як засобу корекції мовлення.

Казкотерапія сприяє розвитку зв'язного мовлення завдяки залученню дітей до казкових сюжетів, які стимулюють уяву, формують емоційну чутливість і збагачують мовний запас. Використання казок допомагає дітям долати мовленнєві бар'єри в ігровій формі.

Дослідження стану зв'язного мовлення дошкільників.

Виявлено, що рівень сформованості зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення відстає від вікових норм. Основні труднощі включають порушення послідовності думок, стереотипність лексичних і граматичних засобів, низький рівень словесної творчості та потребу в постійній стимуляції.

Ефективність програми «Артгармонія в казках».

Експериментальна програма «Артгармонія в казках» продемонструвала високу ефективність у формуванні зв'язного мовлення. Регулярні заняття дозволили покращити мовленнєві здібності, емоційну стабільність і пізнавальну активність дітей.

Загальний підсумок:

Арттерапія, зокрема казкотерапія, є дієвим засобом корекції зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Вона позитивно впливає на когнітивну, емоційну та соціальну сфери, сприяючи гармонійному розвитку дитини. Застосування таких методів у дошкільних закладах підвищує ефективність навчально-виховного процесу та покращує готовність дітей до шкільного навчання.

Отримані результати можуть бути використані в практиці логопедів, психологів та вихователів для покращення якості мовленнєвої підготовки дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арттерапія в роботі психолога: інноваційні підходи / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 140 с.
2. Баєр У. Терапевтична робота з казками та історіями. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. №11(188). С. 70 – 71.
3. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 р. Київ: Наука, 2021. 37 с.
4. Биконя А. Г. Народна казка в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. *Слов'янський світ*. 2014. Вип.12. С. 83 – 93.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
6. Василевська О. І. Сучасні тенденції казкотерапії в роботі практичного психолога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. Сер.12. 2014. Вип.44. С. 246 – 252.
7. Василевська Олена, Дворніченко Лариса Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріями. *Вісник Львівського університету. Серія: психологічні науки*. 2020. Вип.6. С. 24 – 31.
8. Василенко О. М. Теоретичні та практичні питання мовленнєвого розвитку дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2017. №6. С. 51 – 53.
9. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: СХУ імені Лесі Українки, 2016. Вип.1(30). Т.1. С. 33 – 38.
10. Войтко Валентина Терапевтична казка у роботі з дорослими, які зазнали втрат унаслідок війни / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-*

- практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2023. С. 18 – 26.
11. Гармаш І. В. Терапія казками. Київ: Шкільний світ, 2018. 112 с.
 12. Гармаш І. В. Як бути щасливим: казки, які навчають. Харків: Бровін О. В., 2020. 238 с.
 13. Данилюк І. В., Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2019. Volume 5. Issue 6.. С. 161 – 171.
 14. Дмитрієва Людмила Арт-терапія у роботі практичного психолога: у дошкільному дитячому закладі. *Психолог дошкілля*. 2014. №8. С. 31 – 41.
 15. Єнгаличева І. В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розрахункової роботи з педагогічно занедбаними учнями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2019. Вип.25. С. 70 – 72.
 16. Животенко Леся Арт-терапія: популярні методи у роботі психолога. *Психолог дошкілля*. 2016. №1. С. 26 – 27.
 17. Журавльова М. А. Арт-терапія як подолання тривожності у підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. №8. С. 28 – 35.
 18. Заболотня Ольга Казкотерапія, як сильний психотерапевтичний інструмент / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2023. С. 50 – 53
 19. Зав'язун Т. Гармонійний розвиток мовлення та творчої гри основний фактор усунення труднощів комунікації у дошкільників. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2013. Вип.9. С. 59 – 71.
 20. Замелюк М. І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. №2/35. 44 с.

- 21.Замелюк М. В. О. Сухомлинський про роль казки у творчому розвитку дитини дошкільного віку / за заг. ред. А. Лякішева, П. Гусак, І. Брушневська. *Актуальні проблеми педагогічної освіти : європейський і національний вимір. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*. Т.1(А – Н). Луцьк: ФОП Покора І. О., 2016. 274 с.
- 22.Зотова І. В. Формування мовленнєвого спілкування дошкільників в умовах різновікових груп. *Наука і освіта*. 2013. №3. С. 67 – 71.
- 23.Зудова Людмила Казкотерапія як технологія корекції порушень мовлення у дітей / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2023. С. 53 – 57.
- 24.Казачінер О. С., Бойчук Ю. Д., Галій А. І. Становлення та розвиток казкотерапії у теорії і практиці спеціальної та інклюзивної освіти. *Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами: досвід минулого – погляд у майбутнє: до 85-річчя акад. В. Бондаря. Зб. наук. пр.*. Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, 2023. С. 29 – 32.
- 25.Казачінер О. С., Бойчук Ю. Д., Галій А. І. Методика «Лікувальна казка» у роботі з дітьми, які потребують використання терапевтичних процедур / уклад. О.Е. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. С. 58 – 61.
- 26.Казачінер О. С., Бойчук Ю. Д., Галій А. І. Особливості змісту та розроблення лікувальної казки для дитини із психосоматичними порушеннями. *Матеріали VI Міжнародної конференції молодих учених «Харківський природничий форум»*. 2023. С. 275 – 278.
- 27.Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих / за заг. ред. Л. Магдисюк, Р. Федоренко, М. Замелюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с.

28. Казкотерапія як один із методів практичної діяльності психолога: Методичний посібник із дисципліни «Практика психологічного впливу в клінічній психології» для студентів психологічного факультету денної форми навчання спеціальності 6.030102 – психологія, 6.030103 – практична психологія / за заг. ред. Н. Герман, Т. Горобець. Черкаси: Вид. від. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2015. 142 с.
29. Калька Н. М., Ковальчук З. Я. Практикум з арт-терапії. Ч.1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
30. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ: «Слово», 2016. 384 с.
31. Кардаш Л. В. Специфіка монологічного мовлення: психологічний та лінгвістичний аспекти. *Наукові записки Київського національного університету: збірник наукових праць*. Київ: Острозька академія, 2015. Вип.57. С. 54 – 58.
32. Карпенко С. Д. Проблеми створення терапевтичної казки. *Інноваційні психолого-педагогічні, лінгвістичні та правові засади аграрної науки в умовах міжкультурної аграрної комунікації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Біла Церква: БНАУ, 2022. С. 19 – 20.
33. Колесник К. А. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Вип.17(2). С. 104 – 113.
34. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. Вип.8(34). Ч.1. С. 16 – 28.
35. Кваша Тетяна Ми до тебе, казко, у гості завітали : розвивальне заняття з використанням арт-терапії. *Психолог дошкілля*. 2014. №5. С. 36 – 38.

- 36.Копитін А. І., Свистовська О. Є. Арт-терапія дітей та підлітків. Київ: КогітоЦентр, 2014. 197с.
- 37.Луцан Н. І. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників в мовленнєвоігровій діяльності: лінгводидактичний аспект. *Наука і освіта*. 2014. №10. С. 119 – 122.
- 38.Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П., Замелюк М. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с
- 39.Маліновська Наталія Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в просторі дитячої книги. *Нова педагогічна думка*. 2023. №1(113). С. 56 – 60.
- 40.Мацюк Зоряна, Фенко Марія Казкотерапія в системі мовленнєвого розвитку дошкільників. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2016. №3(1). С. 91 – 101.
- 41.Михайлова І. В. Особливості використання методів арт-терапії у психокорекції піклування про себе в ранній юності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. №7. С. 40 – 43.
- 42.Моцкус Л.В. Застосування методу казкотерапії в початковій школі: методична розробка. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 44 с.
- 43.Наседкіна О. О. Світоглядні настанови казки: філософська рефлексія. *Гілея: Науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2015. №98(7). С. 278 – 282.
- 44.Нікіренкова А. Ю. Формування зв'язного мовлення у дітей як провідна проблема сучасної дошкільної освіти. *Дошкільна педагогіка. Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип.41. Т.2. С. 103 – 106.
- 45.Паласевич І. Л. Організаційно-педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей середнього дошкільного віку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. Педагогічні науки*. 2017. Вип.35. С. 250 – 258.

- 46.Полковенко Т. В., Полковенко О. В. Видання для казкотерапії: вихователям, педагогам, психологам, батькам. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2016. №6. С. 44 – 48.
- 47.Ройко Ганна Казкотерапія у роботі з дітьми із особливими потребами. *Конференція «Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти»*. 2018. <https://dpsz2018.blogspot.com/2018/11/blog-post26.html>. (Дата звернення: 28.07.2024 р.).
- 48.Рубан Лариса Мистецтво творення терапевтичних казок. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. №5(59). С. 335 – 342.
- 49.Савінова Н. В., Серeda І. В., Борулько Д. М. Технології корекційно-виховного процесу: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 172 с.
- 50.Садова І. В. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип.ІІ. С. 268 – 271.
- 51.Серeda І. В, Збишко Є. А. Використання технології арт-терапії в корекційно-виховній роботі. *Інноваційна педагогіка. Корекційна педагогіка*. 2019. Вип.10. Т.1. С. 63 – 66.
- 52.Скалига Валентина Казкове виховання: казкотерапія. *Освіта України*. 2013. №26(липень). С. 12 – 17.
- 53.Сушельницька З. В. Логоказка як засіб розвитку артикуляційної моторики у дітей. Кам'янець-Подільський: науково-методичний центр Управління освіти і науки, 2014. 64 с.
- 54.Терапевтичні казки у дитячій лікарні / за ред. М. Кулеші-Любінець. Івано-Франківськ: Видавець Г. М. Кушнір, 2018. 64 с.
- 55.Тимків Ірина Казкотерапія: філософсько-освітня рефлексія. Філософія для дітей. Філософія освіти. *Philosophy of Education*. 2021. №27(2). С. 56 – 63.

- 56.Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Київ: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.
- 57.Шалімова Л. Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. Харків: Просвіта, 2013. 160 с.
- 58.Essex M., Frostig K., Hertz J. In the Service of Children: Art and Expressive Therapies in Public Schools. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*. 2013. Vol.13. PP. 181 – 190.
- 59.Freire P. Education for Critical Consciousness. NY: Bloomsbury USA Academic, 2013. 168 p.
- 60.Gnezda N. Art-Therapy in Educational Settings: A Confluence of Practices. *Arts&Teaching Journal*. 2015. Vol.1. Iss.1. PP. 92 – 102.
- 61.Drozich, I., Drobin, A., Skrypka, I., Mamchych, O., Mykhailenko, O., & Kurach, M. (2023). The role of education in the innovative society. *Amazonia Investiga*, 12(64), 45-56. (<https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.4>)

ДОДАТКИ

Додаток А

Ігри для здійснення казкотерапії

1. Активізація пізнавальних здібностей дітей: використовуються ігри та вправи, спрямовані на формування сенсорних уявлень з опорою на різні модальності сприйняття.

Гра: «Почастуй ведмедів» (за сюжетом казки «Три ведмеді»).

Мета: розвиток сенсорних уявлень, з опорою на зорові і тактильні відчуття.

Мета, яка озвучується для дітей: принести частування трьом ведмедям, щоб помирити їх з Машею.

Діти вибирають частування для ведмедів, орієнтуючись на колір, форму, матеріал з якого виготовлені паперові цукерки, печива, тістечка.

Гра: «Будиночки для друзів – тварин» (за казкою «Теремок»).

Мета: розвиток сенсомоторної координації.

Мета, яка озвучується для дітей: потрібно побудувати нові яскраві будиночки для всіх, хто жив в теремку.

Кожна дитина «будує» свій будиночок з різних різнокольорових геометричних фігур різних за кольором і величиною.

2. Розвиток загальних мовленнєвих навичок: сила голосу

Гра: «Зайчик почує наше ау – швидко знайдеться в холодному лісі» (за казкою «Зайчикова хатинка»).

Мета: вчити підвищувати і знижувати силу голосу.

Мета, яка озвучується для дітей: зайчик засмутився і загубився в зимовому лісі, допоможіть йому. мовленнєве дихання.

Гра: «Вимови фрази» (за казкою «Ріпка»). Мета: працювати над тривалістю мовного видиху.

Мета, яка озвучується для дітей: посадимо ріпку, скажімо слова: «нехай буде ріпка велика, міцна», «нехай ріпка буде смачна, солодка».

3. Розвиток лексико-граматичних категорій.

Для даного розділу добре використовувати ковролін, магнітну дошку, тим самим, забезпечуючи мобільність проведення ігор та вправ.

Гра: «Кого зустрів в лісі колобок» (за казкою «Колобок»).

Мета: тренувати вживання Р. п. Ім., Формувати просту фразу.

Мета, яка озвучується для дітей: колобок котиться по лісі, за дерева ховаються різні звірі, допоможемо їх дізнатися (хвіст зайця, вуха ведмеда, пащу вовка, лапи лисиці).

Гра: «Де ховається Маша?» (За казкою «Маша і ведмідь»).

Мета: розвивати правильне вживання (розуміння) простих прийменників, активізувати словник по темі: меблі.

Мета, яка озвучується для дітей: Маша ховається від ведмеда, назвіть, де (під столом, в шафі, під стільцем, на грубці, під ліжком).

Додаток Б

Додаток В**«Пригоди маленьких друзів»**

Колись давно у далекій країні під назвою Казковія , жили добрі друзі яких звали – Петрик та Андрійко. Жили вони добре, злагоджено. Друзі любили веселитися танувчатися і мріяли здійснити подорож по всьому світу.

Одного разу Петрик та Андрійко, гуляли на лісовій галявині та граючи в гру «Мандрівники», вони мріяли, як самі подорожують світом. Уявляючи собі різні захоплюючі пригоди:

- Андрійко, ти тільки уяви собі як ми с тобою пливемо на великому кораблі по безкрайньому океану і зустрічаємо піратів! – захоплено каже Петрик.
- Як це здорово! – відповів йому Андрійко.
- А як ти гадаєш вони нас візьмуть з собою на Острів Скарбів? – задумливо промовив хлопчик.
- Авжеж візьмуть!!! – з упевненістю відповів Петрик.

Андрійко на мить засмутився.

- Ти чого сумуєш? – запитав його друг.
- Знаєш, так хочеться швидше вирости і нарешті відправитися у мандрівку, на зустріч цікавим пригодам, зустріти незвичайних істот, побувати там, де не нікого іще не було, знайти нових друзів, але як шкода, що ми іще маленькі.

Поки друзі грали та розмовляли про свої мрії, неподалік від їхньої галявини проїздив злий чаклун, почувши їхню розмову, він зупинився, поміркував та під'їхав до них.

- Добрий день діточки! А чого це ви такі сумні? – запитав чаклун.
- Доброго дня і Вам – відповіли друзі.
- Ми засмучені, тому що хочемо подорожувати, але ми іще маленькі.
- Оце так! Де ж ви маленькі? – роздивляючись їх ,продовжив чаклун.
- Ви вже дорослі для мандрівок. А хочете я вам допоможу здійснити вашу мрію? – хитро запропонував чаклун.

- А ви що, дійсно можете нам допомагати?
- Авжеж можу. Тільки для цього ви нікому нічого не повинні розповідати, інакше нічого не збудиться.

Хлопчики поміркували та згодилися.

- Тепер ідіть до дому та збирайтеся, а через два дні на заході сонця зустрінемося біля великої сосни – промовив чаклун. На цьому і розійшлися.

Пройшло два дні, друзі зібрали все необхідне для своєї мандрівки і на заході сонця вирушили до великої сосни, де на них вже чекав злий чаклун.

- Які ви молодці, що прийшли. Ну що ж тепер можна вирушати! – сказав чаклун та просвистів голосно три рази.

І перед ними з'явився великий літаючий корабель. Піднявшись на нього, друзі були в захваті. Він був великим, на палубі було багато незвичайних речей: чудернацький стіл, стільці які вміють розмовляти, літаючий посуд, годинник який ходить задом – наперед, сам корабель був прозорий від чужих очей. Так піднявшись на борт незвичайного корабля до незнайомих людей і друзі полетіли у далекі невідомі мандрівки.

Пролетівши багато країн, корабель перетворився на дуже страшне місце, де друзям стало лячно і вони захотіли втекти з нього, але їм не дозволяв чаклун.

Корабель прилетів до країни Зла, і приземлився біля старого та страшного будинку. Чаклун зробив дітей своїми слугами, щоб вони виконуючи усю брудну, важку та нікчемну роботу сварилися один з одним. Хлопчики працювали тяжко і дуже часто почали сваритися, їм було погано і вони хотіли до дому, до батьків.

Якось почувши, що хтось незнайомий сперечається, маленький горобчик вирішив подивитися хто там так кричить. Підлетівши до дуба він побачив двох хлопчиків й каже:

- Щось я раніше вас тут не бачив? Ви хто такі? І чого ви так кричите?

- Я – Петрик, а це – Андрійко, ми мріяли подорожувати, – розповідає Петрик – І ми зустріли чаклуна, який обіцяв нам допомогти здійснити нашу мрію, але замість захоплюючої подорожі ми опинилися тут. Нам дуже страшно і через важку роботу ми почали часто сваритися. – скаржаться хлопчики.
- Чаклун не завжди був злим ,дуже давно в нього був найкращий друг, але трапилося так, що вони дуже сильно посварилися і від тоді чаклун Остін став злим. Його колишній друг Альберт живе неподалік від нього, вони не розмовляють один з одним, тільки воюють, і від їхньої ворожнечі наша країна Мрій перетворилася на країну Зла. Чаклун Остін дуже не любить коли хтось дружить.

Послухавши історію горобчика, хлопчики порадилися та вирішили допомогти чаклуну помирити його з другом. Друзі дізналися де живе Альберт, і нишком від злого чаклуна вони поспішили до нього. Прийшовши до його будинка, вони постукали у двері, до них вийшов приємний чоловік.

- Добрий день, хлопчики. Ви щось хотіли? – запитав Альберт.
- Добрий день. Ми прийшли ,щоб помирити вас з Остіном , через вашу сварку він обманом привіз нас сюди і хоче що ми розсварилися – розповіли Петрик та Андрійко.
- Мені вас дуже шкода. Але Остін дуже уперта людина і він ніколи не захоче миритися, а мені вже чесно кажучи набридла ця ворожнеча і я хочу з ним помиритися – мовив Альберт.
- Коли ми хочемо помиритися після сварки ,то робимо приємні подарунки один одному, – розповів Андрійко, – тому хочемо вам запропонувати зробити щось приємне для Остіна. А ми вам в цьому допоможемо.
- Яка гарна ідея, мені подобається! – зацікавлено відповів Альберт.
- Я згоден, і буду дуже рад, якщо ви мені допоможете.

Альберт розповів друзям, що любить його старий друг – це смачні пироги з яблуками та солодкий сік із лісових ягід. Всі необхідні продукти були у Альберта і вони разом приготували смачний подарунок і гарну листівку.

Хлопчики взяли кошик і пішли до Остіна, постукавши у двері, залишили його на порозі, а самі заховалися за деревом. Чаклун вийшов і побачив кошик, та коли глянув що в ньому, був приємно здивований, прочитавши листівку Остін посміхнувся і помітив за деревом хлопчиків, підійшов до них.

- Я гадаю, це ви допомогли нам помиритися? Тому я хочу в знак свого вибачення відвести вас до дому.
- Так це ми, згодні! – радісно відповіли хлопчики.

Альберт і Остін позвали разом корабель і посадили хлопців на нього. Корабель полетів у Казковію, а країна Зла перетворилася на країну Мрій, а чаклуни знову стали найкращими друзями.

Приземлився корабель на лісовій галявині, спустившись з нього хлопчики побігли до своїх будинків. Побачивши їх батьки, дуже зраділи, почали їх цілувати та обіймати. Петрик і Андрійко розповіли їм, що з ними трапилося.

Після таких пригод, хлопчики зрозуміли, що не можна маленьким дітям подорожувати світом самим і з незнайомими людьми. А ще необхідно цінувати дружбу.

Мнемотабліця до казкі «Снігова Королева»

Додаток Д

**Розробка заняття за методикою Л. Фесюкової (розрахована на
старший дошкільний вік)**

1. Моральний урок.

Мета: на основі бесіди за змістом казки сформувати моральний урок для користування у подальшому житті.

Хід заняття:

Розкриваємо казку «Лисичка сестричка та вовк панібрат» за допомогою прислів'я «Лукавий чоловік словами любить, а ділами губить». Діти на такому етапі починають порівнювати з собою, важливо відділити вчинки від самих дітей.

2. Виховування добрих почуттів.

Мета: навчити проявляти емоційні реакції в процесі бесіди над змістом казки.

Хід заняття:

Відносно казки необхідно відмітити, що в кожному конкретному сюжеті казки є ціла гама почуттів любові, співчуття, радості. На цьому етапі поставлені такі питання: «На кого б ти хотів бути схожим? Чому? Кому співчуваєш? Кого засуджуєш? «Кого шкода?»».

Гра «Добре-погане».

— **Гарне**

Бабка напекла пиріжки?

Дід наловив риби

Вовк повіз лисицю

— **Погане**

Лисиця перехитрила вовка

Вовк замерз

Вовка побили

Пальчикова гра «Братики і сестрички

Хід заняття:

Поставити ручки, пальчики в кулачки та відкривати кожен пальчик:

Великий палець – доброта, вказівний палець – щирість, середній – радість, безіменний – лагідність, мізинчик турбота.

3. Мовна зарядка.

Мета: закріпити прикметники, складання словосполучень, придумування однокореневих слів, підбір фразеологізмів.

Хід заняття:

- Як називається ця казка?
- Хто написав казку?
- Які герої є в казці?
- Яка лисиця?
- Який вовк?
- Що приготувала бабка?
- Що наловив дід?

Однокореневі слова: ліс-лісок-лісочок, дід-дідусь, лиса-лисичка-лисиця, курка-курочка.

4. Розвиток мислення і уяви.

Гра «Хочу навчитись»

Мета: розвиток уяви, мислення, зв'язного мовлення.

Хід заняття:

- Чого саме хотіли би навчитись у бабки?
- Чого саме хотіли б у лисиці?
- Чого саме хотіли б у вовка?

Гра «Перетворення»

Мета: розвиток уяви, самовираження за допомогою метафоричних засобів.

Закінчити речення:

1. Якби я був би книжкою, то я був би ... (віршем, картинкою);
2. Якби я був би явищем природи, то...

3. Якби я був би найрозумнішим, то...
4. Якби я був птахом, то...
5. Якби я був вихователем, то.....

Гра «Спійманка»

Мета: розвиток креативного та логічного мислення.

- Скільки ніг у золотої рибки?
- Скільки крил у порося «Наф-Нафа»?
- Скільки хвостиків у котики-муркотика?
- Скільки рук у черепахи Тартіли?

Дидактична гра «Склади вірно»

Мета: розвиток уваги, логічного мислення.

Хід заняття:

Діти складають сюжет казки по картинкам.

Дидактична гра: Знайди пару.

Мета: закріпити знання про елементарні математичні уявлення, розвивати логічне мислення.

Хід заняття:

1. казкові герої і геометричні фігури: бабка квадрата червоний, лисичка-сестричка – помаранчевий трикутник, вовк – сірий прямокутник, озеро – коло;
2. полічити геометричні фігури;
3. порівняй за величиною;
4. казка і екологія.

Колективна робота: «Чудо ялинка»

Мета: навчити любити навколишній світ.

Хід заняття:

Роздати картинка снігурів, синичок, сніжинки. На дошці прикріпити ялинку. Кожен з дітей чіпляє свою картинку.